

RAČUNOVODSTVENI TRETMAN I IZVJEŠTAVANJE O KREDITNOM RIZIKU BANAKA

Ravlić, Mia

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:597442>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-14**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Računovodstvo i
revizija

RAČUNOVODSTVENI TRETMAN I IZVJEŠTAVANJE O
KREDITNOM RIZIKU BANAKA

Diplomski rad

Mia Ravlić

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Računovodstvo i
revizija

RAČUNOVODSTVENI TRETMAN I IZVJEŠTAVANJE O
KREDITNOM RIZIKU BANAKA

ACCOUNTING TREATMENT AND REPORTING ON CREDIT
RISK IN BANKS

Diplomski rad

Kolegij: Računovodstvo financijskih institucija

Mentor: Doc. dr. sc. Sanja Broz Tominac

Mia Ravlić

JMBAG: 0067540827

Ime i prezime studenta/ice

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je _____

(vrsta rada) isključivo rezultat

mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student/ica:

U Zagrebu, _____

(potpis)

SAŽETAK

Banke su izložene brojnim rizicima. Dominantnu poziciju među rizicima ima kreditni rizik i to zbog svog mogućeg značajnog utjecaja. Zbog nesigurnosti koja vlada u okruženju, posljednjih godina se posebno teško upravlja financijskim institucijama a razlog tome su nesigurnosti koje vladaju u okruženju.

Kamatne stope su u odnosu na ranija razdoblja postale nestabilnije te su nastale fluktuacije u zaradi aktive i pasive pojedinih financijskih institucija. Financijske institucije također trpe velike gubitke zbog nelikvidnosti subjekata koji ne plaćaju kredite i druge dužničke instrumente i time se financijska institucija dovodi u velike gubitke.

Upravljanje rizicima postalo je sve izraženije zbog sve većih oscilacija između kamatne stope i broja neplaćenih kredita te ostalih oblika zaduživanja. Da bi se uspješno odvijala bankovna djelatnost potrebno je razumijevanje problematike kreditnog rizika kao i njegova procjena, praćenje i preuzimanje u prihvatljivim granicama.

Kreditni rizik nastaje kada se novčana sredstva ulažu u financijske plasmane. Njegova opasnost je u tome da dužnik neće vratiti plasmane ili ih neće vratiti u planiranom razdoblju tj. planiranom dinamikom.

Kreditni čine izraženu stavku u aktivi banke što produbljuje iznimnu važnost kreditnog rizika.

Banka se ne može separirati od negativnog učinka kamatnog rizika, ali može razviti sustav upravljanja rizicima kojima je izložena.

Iz navedenih razloga se, kako bi se u rizik što više izolirao, provodi kontrola i analiza sveukupnog upravljačkog sustava financijske institucije u pogledu kreditnog rizika kako bi se detektirali i kontrolirali oni bitni procesi u kojima dolazi do pojave rizika.

KLJUČNE RIJEČI: banke, zakonodavni okvir, upravljanje kreditnim rizikom, računovodstveno praćenje kreditnog rizika, mjerenje kreditnog rizika, izloženost, izvještavanje.

SUMMARY

Banks are exposed to numerous risks. Credit risk is dominant among the risks due to its potential significant impact. Due to the uncertainty that prevails in the environment, financial institutions have been particularly difficult to manage in recent years and the reason for this is the uncertainty that prevails in the environment.

Interest rates have become more volatile compared to earlier periods and fluctuations in the earnings of assets and liabilities of certain financial institutions have arisen. Financial institutions also suffer large losses due to the illiquidity of credit defaulting entities and other debt instruments, thereby causing the financial institution to suffer large losses.

Due to increasing interest rate fluctuations and the number of unpaid loans and other forms of borrowing, risk management has become increasingly significant. Successful banking requires an understanding of credit risk, as well as its assessment, monitoring and assumption within acceptable limits.

Credit risk arises when cash is invested in financial placements. Its danger is that the borrower will not repay the placements or will not repay them within the planned period, ie the planned dynamics.

Loans are a prominent item in a bank's assets, which deepens the extreme importance of credit risk. A bank cannot be separated from the negative effect of interest rate risk, but it can develop a risk management system to which it is exposed.

For these reasons, in order to isolate the risk as much as possible, the control and analysis of the financial institution's overall management system with respect to credit risk is carried out in order to detect and control those essential processes in which the risk occurs.

KEYWORDS: banks, legislative framework, credit risk management, credit risk accounting, credit risk measurement, exposure, reporting

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. Predmet i cilj rada.....	1
1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja.....	1
1.3. Sadržaj i struktura rada.....	2
2. OSNOVNA OBILJEŽJA I SPECIFIČNOSTI BANKE.....	3
2.1. Pojmovno određenje financijskog sustava.....	3
2.2. Pojmovno određenje banaka i djelatnosti banaka.....	7
2.3. Zakonodavni okvir banaka.....	10
3. KREDITNI RIZIK I UPRAVLJANJE KREDITNIM RIZIKOM BANAKA.....	15
3.1. Pojmovno određenje kreditnog rizika.....	15
3.2. Mjerenje kreditnog rizika.....	18
3.3. Upravljanje kreditnim rizikom.....	21
4. RAČUNOVODSTVENI TRETMAN KREDITNOG RIZIKA I IZVJEŠTAVANJE O KREDINOM RIZIKU.....	24
4.1. RAČUNOVODSTVENI TRETMAN KREDITNOG RIZIKA.....	26
4.1.1. Početno priznavanje i mjerenje plasmana.....	26
4.1.2. Naknadno mjerenje umanjenja plasmana.....	28
4.1.3. Politika formiranja rezervi za gubitke.....	29
4.1.3.1. Vjerojatnost nastanka statusa neispunjavanja obveza.....	30
4.1.3.2. Gubitak uslijed nastanka statusa neispunjavanja obveza.....	32
4.1.3.3. Izloženost.....	34

4.2. IZVJEŠTAVANJE O KREDITNOM RIZIKU.....	37
4.2.1. Godišnji financijski izvještaji.....	38
4.2.2. Bonitetno izvješće.....	40
4.2.3. Izvještavanje za potrebe supervizora.....	42
5. ZAKLJUČAK.....	44
LITERATURA.....	46
POPIS ILUSTRACIJA.....	50
ŽIVOTOPIS.....	51

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet i cilj rada je sagledati računovodstveni tretman kreditnog rizika te izvještavanje o kreditnom riziku u poslovnom okruženju banaka. Kao najveći rizik s kojim se banka susreće visoko je zastupljena potreba za provedbom istraživanja na koji se način kreditni rizik u bankama računovodstveno prati te na kojim način se o njemu izvještava. Banke nužno moraju stvoriti kvalitetan sustav upravljanja rizicima s ciljem povećanja kvalitete svog portfelja.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Kao izvor podataka korišteni su relevantni znanstveni članci i knjige tematike bankarskog sektora i računovodstvenog praćenja kreditnog rizika, doktorski rad mentorice, zakonodavni okvir kroz objavljene Zakone na stranicama Narodnih novina, kao i službena literatura s kolegija Računovodstvo financijskih institucija, Odluke i sl.

Metoda deskripcije, koristi se većim dijelom u cijelome radu kako bi se na jednostavan način prikazala temeljna tematika rada.

Kao i navedena metoda, metoda kompilacije je prisutna u cijelome radu gdje se citiraju i parafraziraju tuđi rezultati rada kako bi se uz pomoć tuđih znanstvenih dosega došlo do novoga prikaza prethodno istraživane teme.

Povijesna metoda je korištena kako bi se prikazao povijesni razvoj međunarodne regulacije i određenih metoda za upravljanje kreditnim rizikom te prikaza povijesnoga razvoja institucija za određivanje kreditnih rejtinga.

1.3. Sadržaj i struktura rada

U radu se definira financijski sustav, pojam i djelokrug poslovanja banaka te se iznosi zakonska regulativa kojom se uređuje poslovanje banaka, ali i samo upravljanje kreditnim rizikom. Nadalje, kao okosnicu diplomskog rada definira se kreditni rizik kao i način njegova mjerenja i upravljanja.

U četvrtom poglavlju obrađuje se računovodstveni tretman kreditnog rizika, a potom i izvještavanje o kreditnom riziku. U kontekstu računovodstvenog tretmana prikazat će se početno priznavanje i mjerenje plasmana banaka, naknadno mjerenje, politike formiranja rezervi za identificirane gubitke te potom izloženost. U kontekstu izvještavanja o kreditnom riziku prikazat će se godišnji financijski izvještaji, bonitetno izvješće te izvještavanje za potrebe supervizora.

U dijelu rada koji se odnosi na izvještavanje o kreditnom riziku prikazat će se načini izvještavanja o kreditnom riziku kroz različite financijske izvještaje. U zaključnom dijelu rada iznijet će se zaključci formirani temeljem prethodno iznesenog.

2. OSNOVNA OBILJEŽJA I SPECIFIČNOSTI BANKE

2.1. Pojmovno određenje financijskog sustava

Financijska tržišta predstavljaju formirana povezana tržišta na području neke zemlje. Od velike je važnosti imati dobro organizirani sustav u kojem subjekti mogu podmiriti svoje potrebe.

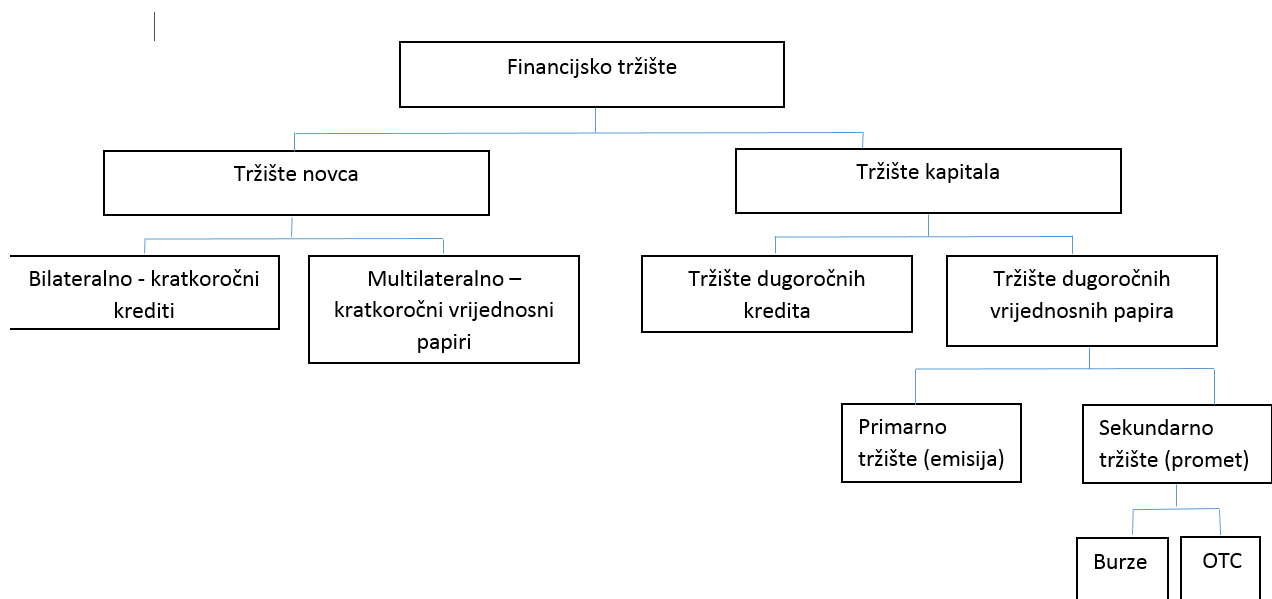
Preusmjeravanje sredstva od ljudi koji imaju viškove koje su uštedjeli trošeći manje od dohotka do ljudi koji su zbog nedostatka novčanih sredstava jer su morali ili žele trošiti više nego što imaju je glavni ekonomska uloga financijskog tržišta. Tako se ulaganja u obliku transfera evidentiraju kao financijski instrumenti. Financijski instrumenti mogu biti u pisanom ili u elektronskom obliku. Financijska tržišta, uz preusmjeravanje, ima i važnu ulogu trgovine rizikom, osiguranja likvidnosti i usluge plaćanja.

U Republici Hrvatskoj domaća valuta je kuna. Transakcije poslovnih i fizičkih osoba, bile one bezgotovinske ili gotovinske, obavljaju se putem banaka, dok se poslovne banke služe računom HNB-a za bezgotovinske transakcije. Hrvatska narodna banka je tu u ulozi regulacije količine novca, kao i nadzor nad sudionicima platnog sustava (u RH poglavito bankama).¹

Na slici je prikazana struktura financijskog tržišta. Financijsko se tržište dijeli na tržište novca i tržište kapitala. Tržište novca uključuje kratkoročne kredite i kratkoročne vrijednosne papire. Tržište kapitala dijelimo, u širem smislu, na tržište dugoročnih vrijednosnih papira i na tržište dugoročnih kredita. Tržište kapitala se dijeli na primarno i sekundarno tržište koje čine burze vrijednosnih papira i trgovanje „licem u lice“ ili OTC.

¹ Službene stranice HNB-a Financijski sustav RH :http://old.hnb.hr/financijska_stabilnost/hfinancijka_sustav-1.htm pristupljeno (23.02.2020.)

Slika 1. Podjela financijskog tržišta

Izvor: Izrada autora prema Prohaska, Z. 1994, Upravljanje vrijednosnim papirima, Infoinvest, Zagreb.

Financijsko tržište možemo podijeliti još i na primarno te na sekundarno tržište. Novi vrijednosni papiri se izdaju na primarnom tržištu, a na sekundarnom tržištu se prometuje sa emitiranim vrijednosnim papirima. Sekundarno je tržište posebno važno za primarno tržište jer postojećim financijskim instrumentima osigurava visok stupanj likvidnosti.

„Financijski sustav zemlje čine valuta, platni sustav, financijska tržišta, financijske institucije te institucije koje reguliraju i nadziru njihov rad. U Republici Hrvatskoj prevladavajuću poziciju zauzimaju poslovne banke, čiji rad regulira i nadzire Hrvatska narodna banka (HNB). Poslovne banke najbrojnije su financijske institucije, i u platnom sustavu, i na sva tri financijska tržišta: novčanom, deviznom i tržištu kapitala.“²

Poslovne banke na novčanom tržištu razmjenjuju slobodna novčana sredstva te ih dalje posuđuju fizičkim i pravnim osobama. Banke posuđuju likvidnost na međubankovnom tržištu te na novčanom tržištu povremeno uzajmljuje likvidnost i od pravnih osoba koje nisu banke. Banke

² Službene stranice HNB-a Financijski sustav RH :http://old.hnb.hr/financijska_stabilnost/hfinancijka_sustav-1.htm pristupljeno (23.02.2020.)

pozajmljivanje i uzajmljivanje mogu činiti neposrednim putem ili se uz Tržište novca Zagreb, TNZ tj. Tržišta novca i kratkoročnih vrijednosnica d.d.

Tako se osobe ili pravni subjekti nalaze u transakciji u kojoj subjekti sa suficitom novčanih sredstava štede dok se deficitarni subjekti financiraju istim tim novcem u obliku kredita. Na taj način banka zarađuje novac jer se na štednje ugovaraju manje kamate nego što je to slučaj s kreditima. Banke su – iako su same posudile novac i prikupile ga od štediša, dužne odvajati rezerve koje štite financijski sustav od propadanja odnosno od situacije u kojoj svi štediši zbog krize ili inflacije povuku svoj novac iz banaka.

U gospodarski razvijenim zemljama korištenje vrijednosnih papira je visoko zastupljeno u praksi. Vrijednosni papiri su, u najopćenitijem smislu, isprave koje predstavlja građansko pravo koje je u utjelovljeno u toj ispravi, a mogućnost korištenja prava ostvaruje se posjedovanjem isprave.

Banke na tržištu kapitala posuđuju kapital fizičkim i pravnim osobama koje nemaju pristup tržištu kapitala a u isto vrijeme, ulažu u instrumente koje su izdale one pravne osobe koje imaju pristup tržištu kapitala, pa se tu banka ubiti nalazi u dovstrukoj ulozi, posredujući između ponude i potražnje instrumenata kapitala. Ulagati u instrumente tržišta kapitala mogu i sve druge pravne i fizičke osobe, uz posredovanje licenciranih brokera, koji tim instrumentima trguju preko Zagrebačke burze (ZB ili, engleskom kraticom, ZSE). Za nadzor transakcija kupnje i prodaje vrijednosnih papira na domaćem tržištu kapitala zaduženo je Središnje klirinško depozitarno društvo (SKDD).

Na deviznom tržištu banke podmiruju domaću potražnju za stranom valutom kao i inozemnu potražnju za domaćom valutom. Na ovom tržištu su aktivni, uz banke, i ovlaštene mjenjači, koje regulira HNB (poslovanje) a nadzor vrši Financijski inspektorat Ministarstva financija.

Trgovina fizičkih osoba gotovinom i čekovima obavlja se putem ovlaštenih mjenjača, dok se sve vrste trgovanja stranom valutom s fizičkim i pravnim osobama također obavlja u bankama. HNB povremeno trguje s bankama neposredno ili deviznim aukcijama dok se te transakcije reguliraju od strane HNB-a i uvjetuje cijenu domaće valute na deviznom tržištu.

„Uz poslovne banke, bankarski sektor financijskih posrednika u RH čine još stambene štedionice te štedne banke i kreditne unije. Stambene štedionice potiču nacionalnu štednju i stambeno zbrinjavanje tako što prikupljaju štednju fizičkih osoba s ciljem da je nakon zakonski propisanog roka plasiraju tim istim osobama u obliku povoljnih stambenih kredita. Štedne banke i kreditne

unije nastale su transformacijom štedno-kreditnih zadruga, a njihovo poslovanje regulira i nadzire HNB.³

Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR) ima svrhu kreditiranja razvoja i obnove gospodarstva hrvatske a Hrvatska udruga banaka (HUB) Udruženje banaka pri Hrvatskoj gospodarskoj komori (HGK) obavljaju nadzor i regulaciju u javnosti.

Društva za osiguranje, društva za leasing, društva za upravljanje mirovinskim fondovima i društva za upravljanje investicijskim fondovima pripadaju u nebankarski sektor financijskih posrednika a njihovo poslovanje regulira i nadzire Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA) kao i pomoćne financijske institucije poput društva za investicijsko savjetovanje, brokerska društva, uređene burze, posrednici u osiguranju.

³ Službene stranice HNB-a Financijski sustav RH :http://old.hnb.hr/financijska_stabilnost/hfinancijka_sustav-1.htm pristupljeno (23.02.2020.)

2.2. Pojmovno određenje banaka i djelatnosti banaka

Kreditna institucija sa sjedištem u Republici Hrvatskoj može se, pod uvjetima utvrđenim Zakonom, osnovati kao banka, štedna banka ili stambena štedionica. Bankovne usluge su primanje depozita ili drugih povratnih sredstava od javnosti i odobravanje kredita iz tih sredstava, za svoj račun. Depozitom se smatra novčani polog na način definiran Zakonom o obveznim odnosima.⁴

Kako bi se osiguralo sigurnije i stabilnije poslovanje, banka je dužna osigurati obveze koje ima prema svojim vjerovnicima putem depozita tako što raspolaže jamstvenim kapitalom u razini koja je odgovarajuća. Sastavnice jamstvenog kapitala su temeljni kapital i dopunski kapital koji je dozvoljen do iznosa temeljnog kapitala. Hrvatska narodna banka je uključena za propisivanje pojedinih kategorija za određivanje visine jamstvenog kapitala poput oblika kapitala i odbitnih stavaka kapitala. Svaku promjenu koja se nalazi u knjigama dionica banka je dužna izvještavati Hrvatsku narodnu banku. Kao osnova za određivanje visine kapitala koji će biti dio jamstvenog kapitala uzima se godišnje izvješće a moguće ga je i utvrditi na način da se obavi izravni nadzor ili raščlambom financijskih izvješća banke. Iznos temeljnog kapitala koji banka mora minimalno imati i uplatiti prije upisa u sudski registar iznosi 20 milijuna kuna.

Banka je financijska institucija koja prima depozite po viđenju i odobrava poslovne kredite.

Najvažnije karakteristike banaka jesu:⁵

- Banka je institucija koja prima novčane depozite od najšire javnosti. To je ujedno i najznačajnija karakteristika banaka pošto primanje novčanih depozita od najšire javnosti nije dopušteno ostalim institucijama. Iznimka su štedne depozitne institucije koje mogu primiti depozite stanovništva. Banke kao depozitne institucije imaju mogućnost kreacije novca što nije omogućeno nedepozitnim institucijama i to je karakteristika banaka koja ih razlikuje od ostalih novčarskih institucija.
- Najvažniji aktivni posao banaka je odobravanje kredita. Depozite primljene od javnosti banka plasira u obliku kredita, no to nije karakteristično samo za banke jer kredite smiju odobravati i ostale financijske institucije. Glavna razlika između banaka i ostalih financijskih institucija jest u

⁴ Zakon o kreditnim institucijama Zakon.hr NN 70/19 (2019) <https://www.zakon.hr/z/195/Zakon-o-kreditnim-institucijama> pristupljeno (16.03.2020.)

⁵ Leko V., (2012.) Financijske institucije i tržišta, materijali za izučavanje, Ekonomski fakultet, Zagreb

tome što banke kredite odobravaju stalno, a ne povremeno, profesionalno i istovremeno primaju depozite i odobravaju kredite.

- Banke su institucije platnog prometa. Platni promet je danas u većini slučajeva bezgotovinski i obavlja se prijenosom depozitnog novca s jednog na drugi račun kod depozitnih institucija. Bezgotovinska plaćanja mogu se provoditi preko transakcijskih računa koje vode banke, a druge institucije nemaju pravo vođenja transakcijskih računa pa je obavljanje platnog prometa treća specifična karakteristika banaka.

Prema Zakonu o kreditnim institucijama osnovne financijske usluge su:⁶

1. Primanje depozita ili drugih povratnih sredstava
2. Odobranje kredita i zajmova, uključujući potrošačke kredite i zajmove te hipotekarne kredite i zajmove ako je to dopušteno posebnim zakonom, financiranje komercijalnih poslova, uključujući izvozno financiranje na osnovi otkupa s diskontom i bez regresa dugoročnih nedospjelih potraživanja osiguranih financijskim instrumentima (forfeiting)
3. Otkup potraživanja s regresom ili bez njega (factoring)
4. Financijski najam (leasing)
5. Izdavanje garancija ili drugih jamstava
6. Trgovanje za svoj račun i za račun klijenta: instrumentima tržišta novca, prenosivim vrijednosnim papirima, stranim sredstvima plaćanja uključujući, mjenjačke poslove, financijskim ročnicama i opcijama, valutnim i kamatnim instrumentima
7. Platne usluge u skladu s posebnim zakonima
8. Usluge vezane uz poslove kreditiranja
9. izdavanje drugih instrumenata plaćanja i upravljanje njima ako se pružanje tih usluga ne smatra pružanjem usluga u smislu točke 7. ovoga stavka, a u skladu s posebnim zakonom
10. iznajmljivanje sefova
11. posredovanje pri sklapanju poslova na novčanom tržištu
12. sudjelovanje u izdavanju financijskih instrumenata i pružanje usluga vezanih uz

⁶ Zakon o kreditnim institucijama Zakon.hr NN 70/19 (2019) <https://www.zakon.hr/z/195/Zakon-o-kreditnim-institucijama> pristupljeno (16.03.2020.)

Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_159_3328.html (29.02.2020.)

izdavanje financijskih instrumenata u skladu sa zakonom kojim se uređuje tržište kapitala

13. savjetovanje pravnih osoba glede strukture kapitala, poslovne strategije i sličnih pitanja te pružanje usluga koje se odnose na poslovna spajanja i stjecanje dionica i poslovnih udjela u drugim društvima

14. izdavanje elektroničkog novca

15. investicijske i pomoćne usluge i aktivnosti propisane posebnim zakonom kojim se uređuje tržište kapitala.

Dodatne financijske usluge jesu:⁷

1. poslovi vezani uz prodaju polica osiguranja u skladu s propisima kojima se uređuje osiguranje

2. pružanje usluga upravljanja platnim sustavima

3. druge usluge koje kreditna institucija može pružati u skladu s odredbama posebnog zakona

4. druge usluge ili poslovi koji s obzirom na način pružanja i rizik kojem je kreditna institucija izložena, imaju slične karakteristike kao i osnovne financijske usluge iz stavka 1. ovoga članka, a navedene su u odobrenju za rad kreditne institucije.

U ovom trenutku 20 banaka ima odobrenje za rad.⁸

⁷ Zakon o kreditnim institucijama Zakon.hr NN 70/19 (2019) <https://www.zakon.hr/z/195/Zakon-o-kreditnim-institucijama> pristupljeno (16.03.2020.)

Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_159_3328.html (29.02.2020.)

⁸ HNB (2020): Kreditne institucije, [Internet], raspoloživo na:

<https://www.hnb.hr/temeljnefunkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija>, (16.03.2020.)

2.3. Zakonodavni okvir banaka

Bankarstvo je aktivnost koja, izravno i neizravno, utječe na sve ostale aktivnosti i ekonomiju u cjelini. Danas bankarstvo prolazi kroz značajne promjene funkcija i oblika. Stvaranje divovskih banaka kroz konsolidacije i akvizicije, sve veći rast konkurencije nebankarskih financijskih i uslužnih poduzeća, internacionalizacija financijskih tržišta, povećanjem usluga, promjenama pravila i deregulacijama, stalnim inovacijama u sustavu informatičke tehnologije i automatizacija promjene su uzrokovane rastućim trendom globalizacije.⁹

Bankarstvo zahtijeva razumijevanje rizika te vještine poput identifikacije i klasifikacije rizika, mjerenje, kontrolu kao i smanjenje izloženosti riziku kako bi banke imale što manje gubitke. Kroz godine se povećavala međunarodna suradnja u regulaciji i nadzoru banaka kako bi se ostvarili uvjeti potrebni za rad do trenutka kada banke prestaju poslovati.

Hrvatska narodna banka je prema Zakonu o kreditnim institucijama odgovorna za nadzor kreditnih institucija u Republici Hrvatskoj te je zadužena za donošenje podzakonskih propisa, koji naravno moraju biti u skladu s odredbama Europske Unije. Također, HNB nadzire provode li kreditne institucije propisane regulatorne standarde. Kreditna institucija dužna je uspostaviti i voditi pouzdan sustav upravljanja koji obuhvaća:¹⁰

- Jasan organizacijski ustroj s dobro definiranim, preglednim i dosljednim linijama ovlasti i odgovornosti unutar kreditne institucije, uspostavljen na način da se spriječi sukob interesa
- Djelotvorno upravljanje svim rizicima kojima je izložena ili bi mogla biti izložena u svojem poslovanju
- Primjerene sustave unutarnjih kontrola koji uključuju i primjerene administrativne i računovodstvene postupke
- Politike primitaka koje su u skladu s odgovarajućim i djelotvornim upravljanjem rizicima i koje promiču odgovarajuće i djelotvorno upravljanje rizicima i
- Plan oporavka.

⁹ Miletić I. (2008.) Nadzor banaka i stabilnost bankovnog sustava. Ekonomska istraživanja, 21(3).

Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=59995 (29.02.2020.)

¹⁰ Zakon o kreditnim institucijama Zakon.hr NN 70/19 (2019) <https://www.zakon.hr/z/195/Zakon-o-kreditnim-institucijama> pristupljeno (16.03.2020.)

Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_159_3328.html (29.02.2020.)

Unutar svake kreditne institucije postoje uprava i nadzorni odbor koji čine dio sustava upravljanja rizicima. Članovi uprave i nadzornog odbora trebaju imati stručna znanja, ali i iskustvo kako bi mogli nadzirati poslovanje kreditne institucije te kako bi mogli razumjeti i uočiti značajne rizike kojima su izložene kreditne institucije. Kako bi sustav upravljanja rizicima bio uspješan potrebna je suradnja između nadzornog odbora i uprave kreditne institucije, no ta dva tijela imaju zasebnu ulogu i odgovornost. Uz ostale dužnosti i odgovornosti uprava kreditne institucije je također dužna odobriti i kontinuirano pratiti strategije i politike upravljanja rizicima. Neke od odgovornosti uprave vezane uz financijske rizike jesu:¹¹

Razvitak i preporuka strateških planova i politika za upravljanje rizicima koji se upućuju na suglasnost nadzornom odboru

- Primjena strateških planova i politika nakon odobrenja istih od strane nadzornog odbora
- Uspostava institucionalne kulture promicanjem visokih etičkih standarda i ugleda institucije
- Osiguranje pripreme priručnika koji sadržava politike, postupke i standarde u svezi s bankovnim ključnim funkcijama i rizikom
- Primjena učinkovitih sustava unutrašnjeg nadzora uključujući kontinuiranu procjenu svih značajnijih rizika koji mogu negativno utjecati na ostvarenje ciljeva banke
- Provedba nadzora koje osiguravaju poštivanje određenih ograničenja izloženosti riziku
- Osiguravanje provedbe i procjene primjerenosti nadzora te pridržavanje ograničenja i postupaka od strane unutrašnje revizije
- Razvitak i provedba sustava izvještavanja uprava koji primjerenom prikazuje rizike poslovanja.

Prema Zakonu o kreditnim institucijama upravljanje rizicima je skup postupaka i metoda za utvrđivanje, mjerenje, odnosno procjenjivanje, ovladavanje i praćenje rizika, uključujući i izvješćivanje o rizicima kojima je kreditna institucija izložena ili bi mogla biti izložena u

svom poslovanju. Sustav upravljanja rizicima mora obuhvatiti kreditni rizik, koncentracijski rizik, sekuritizacijske rizike, rezidualni rizik, tržišne rizike, operativni rizik, rizik likvidnosti, kamatni rizik, rizik prekomjerne financijske poluge i ostale rizike kojima je kreditna institucija izložena ili bi mogla biti izložena.

¹¹Brajić Bratanović, S., Greuning, van H. (2006) Analiza i upravljanje bankovnim rizicima: Pristupi za ocjenu organizacije funkcije upravljanja rizicima i izloženosti financijskom riziku. Zagreb: MATE.

Zakon navodi kako je kreditna institucija dužna uspostaviti učinkovit sustav unutarnjih kontrola kako bi se rizici adekvatno kontrolirali, kako bi se pratila učinkovitost i djelotvornost poslovanja, i pouzdanost financijskih informacija te provjerila usklađenost s propisima, internim aktima, standardima i kodeksima radi osiguranja.

Kreditna institucija dužna je uspostaviti tri kontrolne funkcije:¹²

1. Funkcija kontrole rizika
2. Funkcija praćenja usklađenosti
3. Funkcija unutarnje revizije

Svaka kreditna institucija obvezna je utvrditi postupke za određivanje adekvatne razine, vrsta i rasporeda internog kapitala koji je kreditna institucija ocijenila adekvatnim u odnosu na vrstu i razinu rizika kojima je izložena ili bi mogla biti izložena u svojem poslovanju. Hrvatska narodna banka 2015. donosi odluku o upravljanju rizicima kojom se uređuju opća pravila o upravljanju rizicima, pravila o upravljanju kreditnim rizikom, tržišnim rizicima i operativnim rizikom. Prema toj odredbi kreditna institucija dužna je donijeti strategiju upravljanja rizicima, odrediti sklonost preuzimanju rizika te redovito usklađivati strategiju upravljanja rizicima s poslovnom strategijom. Kreditna institucija dužna je u sklopu upravljanja rizicima provoditi testiranja otpornosti na stres na razini značajnog rizika kojemu je izložena, na razini pojedinog portfelja i na razini cijele kreditne institucije.

Testiranje otpornosti na stres jest tehnika upravljanja rizicima koja se rabi za procjenu potencijalnih učinaka specifičnih događaja i/ili promjene više činitelja rizika na financijsko stanje kreditne institucije. Testiranje otpornosti na stres može se podijeliti na analizu scenarija i analizu osjetljivosti. Analiza scenarija je procjena utjecaja istodobne promjene više činitelja rizika na financijsko stanje kreditne institucije u jasno definiranim stresnim okolnostima. stabilnosti poslovanja.¹³

Banke testom otpornosti na stres ostvaruju dodatni osvrt u svoju sposobnost za otpornost na stres i upravljanje rizikom. Zajedno s ocjenom kvalitete i pravodobnosti dostavljenih podataka banaka

¹² Zakon o kreditnim institucijama Zakon.hr NN 70/19 (2019) <https://www.zakon.hr/z/195/Zakon-o-kreditnim-institucijama> pristupljeno (16.03.2020.)

Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_159_3328.html (29.02.2020.)

¹³ Zakon o kreditnim institucijama Zakon.hr NN 70/19 (2019) <https://www.zakon.hr/z/195/Zakon-o-kreditnim-institucijama> pristupljeno (16.03.2020.)

Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_159_3328.html. (18.03.2020.)

tijekom testiranja te će se informacije uključiti u Supervizorski postupak nadzorne provjere i ocjene kreditnih institucija (engl. SREP) i određivanje zahtjeva u sklopu drugog stupa te u planiranje nadzora na licu mjesta i drugih nadzornih aktivnosti. Testiranje nam također omogućuje da provjerimo jesu li banke uspješno riješile slabosti utvrđene u prethodnim testiranjima, na primjer one koje se odnose na sposobnosti ispitivanja osjetljivosti na stres, agregiranja podataka ili modeliranja.¹⁴

Zdrav bankovni sektor ima veliku ulogu u osiguranju makroekonomske stabilnosti i razvoja tržišnog gospodarstva. Radi njegove ključne pozicije u svakom gospodarstvu razumljivo je i opravdano da bankovni sektor bude zdrav kako bi stvorio povjerenje na domaćem i međunarodnom planu i polaznu točku koja će omogućiti ekonomski rast. Iz tih razloga bankovni sustav treba biti regulirano čak i u slobodnoj tržišnoj ekonomiji.

Skup regulatornih ograničenja (propisanih limita, okvira, odnosa i dr.) koja pridonose sigurnijem i uspješnijem poslovanju banaka i čine sustav stabilnim, općenito se označavaju kao "prudencijalna" regulacija - regulacija razboritog poslovanja banaka. Potreba za reguliranjem poslovanja banaka javlja se čim su poduzetnici i fizičke osobe počeli držati sredstva u bankama i obavljati financijske transakcije putem banaka (kada je zlatar postao bankar). Središnja uloga bankovnih sustava u modernim gospodarstvima i razmjer negativnih posljedica bankarskih kriza na cjelokupno gospodarstvo isplativim čine sve uloženo u izgradnju regulatornog okvira unutar kojega banke posluju. Iako nije moguće izgraditi savršen sustav koji bi u svim ekonomskim uvjetima osigurao stabilnost i sigurnost poslovanja banke, dobro postavljena i ispravno provedena regulacija može umanjiti ili, u nekim slučajevima, spriječiti štetu koju banka trpi zbog loših poslovnih odluka uprave. Istodobno reguliranje banaka je adekvatno samo ukoliko ima minimalan učinak na odluke o pribavljanju izvora sredstava i alokaciju kreditnog potencijala.¹⁵

Bankovna se regulativa razvija kako bi omogućila ostvarenje ciljeva koji su se vremenom i mijenjali ili bili čak u suprotnosti. Regulatorne i nadzorne vlasti uvijek zahtijevaju više kapitala, više izvješća, više pažnje prema kvaliteti aktive itd.

¹⁴ Europska centralna banka, Nadzor banaka, dostupno na: https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/ssmexplained/html/stress_test_2018_FAQ.hr.html pristupljeno (18.03.2020.)

¹⁵ Projekt - Izgradnja financijskih tržišta - dio Uvod u regulaciju, nadzor i analizu banaka - Ekonomski institut, Zagreb 1994., str. 60-61.

Solventnost, likvidnost i djelotovornost bankovnog sustava su tri osnovna cilja na čije ostvarenje se može utjecati regulativom. Regulatori stoga često dvoje ostvarenje kojeg cilja regulativom podržati. O ponašanju regulatornih vlasti postoje tri osnovne teorije:¹⁶

1. **Teorija javnog interesa** - Neovisna regulatorna tijela nepristrano promatraju situaciju (financijsku, makroekonomsku i dr.) u kojoj se nalaze banke na koje se regulativa primjenjuje i korisnici njihovih financijskih usluga. Proučavaju alternativne regulatorne politike i njihov efekt na javni interes odnosno ukupno blagostanje društva. Provode se samo one politike koje maksimiraju probitke društva kao cjeline. Pri odlučivanju interesi samih regulatora podređeni su javnim interesima.

2. **Teorija zarobljavanja** - Sasvim suprotnu teoriju od teorije javnog interesa postavio je nobelovac Georg Stigler. Prema ovoj teoriji korist od regulacije imaju samo oni koji su regulirani, tj. banke. Prema zastupnicima ove teorije banke nastoje imati / vršiti utjecaj na regulatorna tijela kako bi postigle povoljan položaj, tj. regulirani žele zarobiti svog regulatora kako bi postigli korist od regulacije. Banke to mogu učiniti neslužbenim “lobiranjem” regulatora, pružanjem “usluga” ili spremnošću da jednog dana zaposle regulatore kojim se za to ukaže potreba. Zbog toga regulatori ne žele sebe dovesti u situaciju da jednog dana rade u presotrogo reguliranoj djelatnosti.

3. **Teorija javnog izbora** - Prema ovoj teoriji, da bi riješili problem preklapanja s kojim su suočeni, regulatori će pokušati uspostaviti takvu regulaciju tržišta koja će bankama omogućiti ostvarenje profita na razini višoj nego u uvjetima potpune (savršene) konkurencije, ali na nižoj od razine koja bi se uspostavila na potpuno monopolističkom tržištu. Prema ovoj teoriji regulatori, iako ne preferiraju ni savršenu konkurenciju ni monopolizirano tržište, ne dopuštajući potpunu konkurenciju ipak omogućavaju bankama djelomičnu “monopolsku moć”.

Iako se bankarstvo uvelike regulira, mogući su problemi u gospodarstvu, ali najčešće je to kombinacija makroekonomske nestabilnosti, slabe profitabilnosti u poduzetništvu i lošeg upravljanja bankom.

3. KREDITNI RIZIK I UPRAVLJANJE KREDITNIM RIZIKOM BANAKA

¹⁶ Miller, R.L. i VanHoose, D.; Moderni novac i bankarstvo, Mate d.o.o, Zagreb 1997. str. 253-254

3.1. Pojmovno određenje kreditnog rizika

Jedan od ključnih financijskih (tržišnih) rizika za banku je kamatni rizik. Banke se od nepovoljnog utjecaja kamatnog rizika mogu zaštititi poznavanjem izvora i oblika kamatnog rizika koji se pojavljuje zbog nepovoljnog kretanja kamatne stope. Kako bi uočili utjecaj koji kamatni rizik ima na financije banaka promatramo utjecaj na tržišnu vrijednost banke te ekonomsku vrijednost.

„Kada kamatne stope rastu, prihodi banke mogu padati kada ona svoje obveze otplaćuje po višim kamatnim stopama nego što su one koje naplaćuje na svoju aktivu.“¹⁷

U nastojanju da ostvare veće prihode, mnoge banke se prilagođavanju sa strukturom bilance te time povećavaju izloženost kamatnom riziku više nego u regularnom financijskom posredovanju. Banci može izazvati probleme kao što su izlaganje drugim rizicima, stalno restrukturiranje bilance, ograničeno vrijeme za djelovanje i ograničena profitabilnost. Banke se izlažu kamatnom riziku obavljajući svoje temeljne funkcije a to su koncentracija i alokacija slobodnih novčanih sredstava. Svoje temeljne funkcije obavlja putem prikupljanja depozita te odobravanjem kredita. Na taj se način banka izlaže riziku jer se kamata promjenila zbog ročne neusklađenosti plasmana i izvora u trenutku transformacije sredstava.

„Na prikupljene depozite banka s klijentima može ugovoriti fiksnu kamatnu stopu, što bi naizgled značilo rješavanje problema za banku kada je riječ o izloženosti kamatnom riziku. Međutim, ako bi kamatne stope na tržištu počele padati, banka bi bila suočena s oportunistnim troškovima u svojem poslovanju, što bi se ogledalo u izmakloj koristi koju je banka mogla imati da je sredstva pribavila po nižim kamatnim stopama, iako fiksna kamatna stopa predstavlja sigurnost troškova izvora i jednostavnost u servisiranju duga za banku.“¹⁸

Bančina knjiga počiva na filozofiji - kupi i drži «buy and hold», dok u knjizi trgovanja dominiraju strategije trgovanja. S toga aspekta, kamatni rizik moguće je podijeliti na:

1. kamatni rizik sadržan u trgovinskim transakcijama banke (traded interest rate risk)

¹⁷ I. Živko (2006.): Kamatni rizik u bankarstvu – izvori i učinci Ekonomska istraživanja [online]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/16369> [29.02.2020.]

¹⁸ I. Živko (2006.): Kamatni rizik u bankarstvu – izvori i učinci Ekonomska istraživanja [online]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/16369> [29.02.2020.]

2. kamatni rizik bilance (non-traded interest rate risk).

Kamatni rizik bilance vezuje se za strukturu bilance banke. Kamatni rizik sadržan u trgovinskim transakcijama banke vezuje se za utjecaj što ga promjene kamatnih stopa imaju na tržišnu vrijednost pozicija banke, kao npr. na vrijednost dužničkoga vrijednosnog papira.

„Knjiga trgovanja sadržava evidentirane sve financijske instrumente, robu ili robne derivate koje banka drži radi preprodaje i ostvarenja zarade iz tih trgovinskih transakcija, izloženosti proizašle iz repo ugovora i ugovora o posuđivanju vrijednosnih papira drugoj ugovornoj strani koji se nalaze u knjizi trgovanja, izloženosti proizašle iz revers repo ugovora, izloženost po naknadama, provizijama, kamatama po uvrštenim financijskim izvedenicama te financijske instrumente ostvarene na temelju ugovora o pokroviteljstvu izdanja vrijednosnih papira. Utjecaj kamatnog rizika po svim pozicijama knjige trgovanja bitan je s aspekta utjecaja promjene kamatnih stopa na tržišnu vrijednost tih pozicija.“¹⁹

Temeljni izvori (oblici) rizika kamatnih stopa kojima se banke izlažu jesu:²⁰

1. rizik ročne neusklađenosti (maturity risk, repricing risk),
2. rizik krivulje prihoda (yield curve risk),
3. temeljni rizik (basis risk),
4. rizik opcije (optionality).

„**Rizik ročne neusklađenosti (engl. repricing risk)** jest rizik kojem je kreditna institucija izložena zbog vremenske neusklađenosti dospijeća (za fiksne kamatne stope) i ponovnog vrednovanja kamatnih stopa (za promjenjive kamatne stope) pozicija knjige banke.“²¹

¹⁹ I. Živko (2006.): Kamatni rizik u bankarstvu – izvori i učinci Ekonomska istraživanja [online]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/16369> [29.02.2020.]

²⁰ Basel Committee on Banking Supervision, Principales for the Management and Supervisin of Interest Rate Risk, listopad 2003, str. 6-7.

²¹ Odluka o upravljanju kamatnim rizikom u knjizi banke NN 120/2016 dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2016_12_120_2619.html pristupljeno (07.05.2020.)

Od posebne važnosti za bankarsko poslovanje je postojanje ročne neusklađenosti. Ročna neusklađenost dovodi bančinu zaradu i ekonomsku vrijednost u izloženost kamatnom riziku, jer ako banka svoj portfelj financira dugoročne kredite sa kratkoročnim depozitima, rast kamatnih stopa može dovesti do pada zarade. Kada kamate rastu, umanjuju vrijednost portfelja dugoročnih kredita i dovodi do viših troškova zbog novih depozita koji su uzeti po novih višim kamatnim stopama. Na taj način prihodi banaka padaju a troškovi rastu pa će to dovesti do smanjenja zarade banke.

„**Rizik krivulje prinosa** (engl. yield curve risk) jest rizik kojem je kreditna institucija izložena zbog promjene oblika i nagiba krivulje prinosa.“²²

Iznenadno zauzimanje strogog nagiba krivulje prihoda dolazi u trenutku kad bi banka zaštitila kratkom pozicijom svoje desetogodišnje državne obveznice što može imati veliki značaj na poslovanje banke. Zbog izmjena nagiba dolazi do rasta kamatnih stopa koje su kratkoročne nad onim dugoročnim, što znači gubitak za banku.

„**Temeljni rizik** predstavlja vjerojatnost nepostojanja savršene korelacije prilagođavanja promjenama kamatnih stopa koje se naplaćuju ili plaćaju na različite financijske instrumente, a mogu imati utjecaja na poslovanje banke.“

„**Rizik opcije** (engl. optionality risk) jest rizik kojem je kreditna institucija izložena zbog opcija ugrađenih u kamatno osjetljive pozicije (npr. kredite s mogućnošću prijevremene otplate, depozite s mogućnošću prijevremenog povlačenja i sl.).“²³

²² Odluka o upravljanju kamatnim rizikom u knjizi banke NN 120/2016 dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2016_12_120_2619.html pristupljeno (07.05.2020.)

²³ Odluka o upravljanju kamatnim rizikom u knjizi banke NN 120/2016 dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2016_12_120_2619.html pristupljeno (07.05.2020.)

3.2. Mjerenje kreditnog rizika

Potreba za mjerenjem kreditnog rizika proizlazi iz činjenice da financijske institucije pretvaraju potraživanja kućanstva štediša, koja su u obliku depozita, u kredite koje odobrava korporacijama, pojedincima i vladama. Na taj način, financijska institucija prihvaća kreditni rizik samo kad je povrat dovoljan za pokrivanje troškova financiranja.²⁴ Postoje tri osnovna pristupa prilikom mjerenja kreditnog rizika, a to su: standardizirani pristup, osnovni pristup na temelju internog mjerenja i napredni pristup na temelju internog mjerenja:²⁵

1. **Standardizirani pristup** – najjednostavniji pristup. Prema ovom pristupu, banka je dužna podijeliti svoje plasmane u različite kategorije zajmoprimca koje definira Komitet. Svaku kategoriju obilježavaju jasne karakteristike konkretnog plasmana i za svakog od tih plasmana primjenjuje se propisani ponder rizika. Zbroj tih proizvoda, na kraju, daje ukupan iznos rizične ponderirane aktive,

2. **Pristup zasnovan na internom mjerenju** – polazi od pretpostavke da banke same odaberu način mjerenja rejtinga svojih klijenata, ali mora biti odobren od strane bankovnog supervisora. Uvodi se i razvija postepeno. Ukratko, ovaj pristup obvezuje banke da klasificiraju svoje klijente u skladu sa internim metodama koje su razvijene za svaku pojedinačnu kategoriju plasmana.

Pri provođenju svojih obveza u ime depozitara i dioničara, nadzorni odbor banke mora osigurati da kreditna uloga banke udovoljava trima osnovnim ciljevima:²⁶

1. Kredite treba odobravati na zdravoj i naplativoj osnovi,
2. Izvore sredstava treba profitabilno investirati u cilju ostvarivanja koristi dioničara i zaštite depozitora,
3. potrebno je zadovoljiti opravdane kreditne potrebe ekonomskih subjekata ili/i domaćinstva.

Ponajprije bi se morala vršiti provjera procesa odobravanja kredita. Prema tome, cjelovitost i vjerodostojnost postupka odobravanja kredita ovisi o objektivnim kreditnim odlukama. Ove

²⁴ Saunders, A. i Cornett, M. M. (2006.), Financijska tržišta i institucije, MASMEDIA, Zagreb.

²⁵ Saunders, A. i Cornett, M. M. (2006.), Financijska tržišta i institucije, MASMEDIA, Zagreb.

²⁶ van Greuning H. i Bratanović S. B. (2006.), Analiza i upravljanje bankovnim rizicima - Pristupi za ocjenu organizacije upravljanja rizicima i izloženosti financijskoim riziku, MATE d.o.o. Zagreb.

odluke moraju osigurati prihvatljivu razinu rizika u odnosu na očekivani prinos. Nadalje, trebala bi se vršiti analiza ljudskih resursa. Ovdje je riječ o identifikaciji zaposlenika koji su uključeni u proces zaprimanja zahtjeva, ocjenu, uređivanje i nadzor izloženosti kreditnom riziku.

Trebalo bi se odrediti njihov broj, razinu, starost, iskustvo i njihovu odgovornost. Isto tako, potrebno je vršiti reviziju programa interne izobrazbe kreditnog osoblja banke, te procijeniti njihovu primjerenost koja je ujedno dobar pokazatelj razine kreditnih znanja i vještina. Ne smijemo zaboraviti važnost tijeka podataka jer informacije predstavljaju osnovni element procesa upravljanja kreditnim procesom. Stoga, potrebno je analizirati dostupnost, kvalitetu i troškovnu učinkovitost informacija. Kreditni portfelj banke odražava njezinu tržišnu poziciju, potražnju, poslovnu i rizičnu strategiju, te njezinu kreditnu sposobnost.

Revizijom se moraju sagledavati razne elemente dužnika, ali u svakom slučaju, mora se pregledati dužnišničku dokumentaciju koja banka posjeduje, raspraviti vrstu poslovne aktivnosti dužnika, kratkoročne perspektive i povijest kreditnog odnosa s odgovornim kreditnim referentom. Ovom se procjenom želi procijeniti vjerojatnost otplate kredita, te adekvatnost klasifikacije kredita od strane banke. Kreditna kvaliteta od iznimne je važnosti, ako je

ona loša, može uzrokovati nesolventnost financijske institucije, te smanjenje zarade i neto vrijednosti, što u konačnici negativno utječe na njezinu profitabilnost i sposobnost konkuriranja drugim domaćim, ali i stranim financijskim institucijama.²⁷

Međubankovni depoziti su najvažnija kategorija aktive koja izlaže banku kreditnom riziku pogotovo u državama u kojima nema konvertibilnosti, a ipak je dopušteno držanje depozita u stanju valuti. Kreditnom riziku podložne su i izvanbilančne obveze kao što su garancije. Cilj provjere tih stavaka je procjena sposobnosti klijenata za pravovremeno podmirivanje obveza.

Što se tiče revizije kreditnog portfelja, ovdje se radi o analizi ukupnog kreditnog portfelja i svih njegovih značajki. Kreditni portfelj daje poslovnu sliku profila i poslovnih prioriteta banke kao i vrsta kreditnog rizika za koji se očekuje da će ga banka preuzeti. Sumnjiva i sporna potraživanja predstavljaju ona potraživanja koja ne daju prihode. Takvima se smatraju sva ona potraživanja

²⁷ Saunders, A. i Cornett, M. M. (2006.), *Financijska tržišta i institucije*, MASMEDIA, Zagreb.

čiji je dug neplaćene dospjele glavnice i/ili kamate stariji od 3 mjeseca ili više. U slučaju kredita i rezerviranja, mora se vršiti bolja analiza dospjelih iznosa.

Danas, prema skupini klijenata, najviše kredita se odobrava poduzećima u privatnom vlasništvu, slijede građani te, naposljetku, javni sektor. Najzastupljenije su kreditne linije te krediti koji imaju rok dospijeca kraći od 90 dana. Kroz vrijeme nenaplaćena dospjela potraživanja, kao postotak ukupnih kredita se smanjuje u odnosu na sumnjiva i sporna potraživanja koja imaju tendenciju rasta.²⁸

²⁸ van Greuning H. i Bratanović S. B. (2006.), Analiza i upravljanje bankovnim rizicima - Pristupi za ocjenu organizacije upravljanja rizicima i izloženosti financijskoim riziku, MATE d.o.o. Zagreb.

3.3. Upravljanje kreditnim rizikom

Jedna od glavnih aktivnosti financijskih institucija kao što su banke, osiguravajuća društva, mirovinski fondovi i financijske kompanije jest odobravati kredite. Da bi ostvarile zaradu, moraju uspješno plasirati kredite koji će biti u potpunosti otplaćeni (i imati nizak kreditni rizik). Negativna selekcija predstavlja problem na tržištima kredita jer su rizični klijenti (oni za koje postoji najveća vjerojatnost da neće moći otplaćivati svoje obveze) ujedno i oni koji najčešće i traže kredit; drugim riječima, krediti za koje postoji najveća vjerojatnost da neće imati dobar ishod istovremeno su i krediti za koje postoji najveća vjerojatnost da će biti odobreni.²⁹

Glavni uzroci kreditnog rizika u bankarstvu su slabiji kreditni standardi, loše upravljanje portfeljom ili nedostatak pažnje na promjene u gospodarstvu. Zbog navedenog dolazi do slabljenja položaja ugovornih stana banke. Kao što je navedeno ranije, banke svojim odlukama utječu na strukturu kreditnog portfelja i time upravljaju plasmanima kako bi rizik bio što manji odnosno portfelj što diverzificiraniji.

Osnovni elementi koji čine kreditnu politiku zdravom su:³⁰

Ograničenje ukupnih odobrenih kredita u pravilu se izražava kao razmjerni omjer u donosu na iznos depozita, kapitala ili ukupne aktive. Potrebno je (kako bi se mogla utvrditi ograničenja) proučiti kreditni rizik, potražnju za kreditima i promjenjivost depozita.

Zemljopisna ograničenja obično su predmet dileme. Ako banka ne razumije svoja različita tržišta i/ili izostaje kvalitetno upravljanje istima, zemljopisno razlučivanje može postati razlogom problema sa spornim i sumnjivim potraživanjima. S druge strane uvođenje strogih zemljopisnih ograničenja može također stvoriti probleme, osobito u slučaju regija s nerazvijenim gospodarstvom.

Kreditna koncentracija se obično odnose na maksimalnu dopuštenu izloženost prema jednom klijentu, povezanim osobama i/ili gospodarskom sektoru (npr. poljoprivreda, metalna, tekstilna industrija).

Razdioba prema vrstama su ograničenja koja se osnivaju na udjelu u ukupnom portfelju komercijalnih, hipotekarnih, potrošačkih ili drugih vrsta kredita učestala.

²⁹ Mishkin, F. S. i Eakins, S. G. (2019.), Financijska tržišta i institucije, MATE, Zagreb str. 563

³⁰ Greuning H., Bratanović S. (2006.) – Analiza i upravljanje bankovnim rizicima drugo izdanje, MATE, str. 137-140

Vrste kredita koje su rezultirale iznad porsječnim gubicima treba nadzirati više uprava ili ih treba u potpunosti ukinuti.

Ročnost treba biti usklađena s očekivanim izvorima otplate,svrhom kredita i očekivanim rokom valjanosti kolaterala.

Cjenovno vrednovanje kredita tj.kamatne stope na različite vrste kredita moraju biti dostatne za pokrivanje troškova financiranja,nadzora banaka,administriranja i očekivanih gubitaka.

Ovlaštenja za odobravanje kredita obično su određena veličinom banke. U manjim bankama ovlaštenja su u pravilu centralizirana, a u većim bankama decentralizirana prema zemljopisno području,kreditnim proizvodima i/ili vrstama klijenata.

Proces odobravanja kredita treba odrediti razine ovlaštenja za odobrenje kredita i formalnu standardnu proceduru za ocjenu i odobravanje kreditnih prijedloga.

Maksimalni omjer između kredita i tržišne vrijednosti za založenog vrijednosnog papira određuje minimalne uvjete za sve vrste vrijednosnica koje se prihvaćaju kao sredstvo osiguranja.

Objava financijskih izvješća u kojoj banka mora u svojoj bilanci stanja prikazati kredit bez obzira je li o prvotno odobren od strane banke ili ga je banka preuzela ili kupila.

Smanjenje vrijednosti koji banka mora prepoznati i priznati smanjenje vrijednosti pojedinačnog kredita ili grupno procijenjeno skupine kredita.

Naplata u kojoj treba definirati sve vrste spornih plasmana i utvrditi odgovarajuća izvješća koja je potrebno podnijeti upravi/nadzornom odboru banke. Potrebno je ustanoviti smjernice koje omogućavaju prikaz i razmatranje svih spornih i sumnjivih potraživanja od strane uprave banke.

Financijski podaci o kojima ovisi sigurno odobravanje kredita a oni moraju biti potpuni i točni vezanim za svaki detalj kreditne sposobnosti dužnika.

Moralni hazard pak predstavlja problem jer korisnici kredita mogu biti potaknuti na aktivnosti koje zajmodavcima nisu prihvatljive. U takvim je situacijama izgledno da će zajmodavac biti izložen opasnosti neizvršenja obveza dužnika. Jednom kad korisnik kredita dobije kredit, postoji veća vjerojatnost da će ga uložiti u visoko rizični investicijski projekt koji nosi visok povrat pod uvijetom da bude uspješan. Međutim, izloženost visokom riziku smanjuje vjerojatnost da će kredit

biti otplaćen. Da bi uspješno poslovale, financijske institucije moraju nadići probleme negativne selekcije i moralnog hazarda, koji smanjuje mogućnosti otplate kredita.³¹

Također su potrebne jasno izražene politike i postupci upravljanja rizicima, usklađeni sa složenošću i prirodom bankovnih aktivnosti i razinom njezine izloženosti kamatnom riziku; odgovarajuća mjerenja, praćenje rizika i nadzorne funkcije te primjereni unutrašnji nadzor.³²

Nadzorni odbor odobrava poslovnu strategiju koja određuje stupanj izloženosti riziku i daje smjernice za razinu kamatnog rizika koja je prihvatljiva za banku, za politike koje ograničavaju izloženost rizicima te za postupke, razine ovlaštenja i odgovornosti koje se odnose na upravljanje rizicima. Nadzorni odbor bi također trebao sustavno revidirati rizike na način da u potpunosti razumije razinu izloženosti riziku te da procijeni rezultate koje su rukovoditelji postigli u praćenju i nadziranju rizika u skladu s politikom banke. Viši menadžment mora osigurati učinkovito upravljanje strukturom poslovanja neke banke i razinom kamatnog rizika koje preuzima, uspostavljanje odgovarajuće politike i postupke praćenja i ograničavanja rizika te postojanje resursa za njihovu procjenu i nadzor. Izvješća bi višem menadžmentu trebala dati zajedničke podatke i dovoljno pojedinosti koje će olakšati procjenu razine rizika, osjetljivost banaka na promjenjive tržišne okolnosti i druge bitne čimbenike. U većini slučajeva dnevna procjena rizika i upravljanje dodjeljuju se posebnom odboru, kao npr. odboru za upravljanje aktivom i pasivom (ALCO). Veće ili složenije banke često imaju posebnu organizacijsku jedinicu odgovornu za planiranje i upravljanje bilancom, uključujući i kamatni rizik. Zbog današnje široko rasprostranjene inovativnosti u bankarstvu i dinamičnosti tržišta, banke bi trebale prepoznati moguće rizike svojstvene novom proizvodu ili usluzi prije njihovog uvođenja i pobrinuti se da se ti rizici promptno uzmu u obzir u postupku procjene i upravljanja rizicima.³³

³¹ Mishkin, F. S. i Eakins, S. G. (2019.), *Financijska tržišta i institucije*, MATE, Zagreb str. 563

³² Greuning H., Bratanović S. (2006.) – *Analiza i upravljanje bankovnim rizicima drugo izdanje*, MATE, str. 251-252

³³ Greuning H., Bratanović S. (2006.) – *Analiza i upravljanje bankovnim rizicima drugo izdanje*, MATE, str. 251 - 252

4. RAČUNOVODSTVENI TRETMAN KREDITNOG RIZIKA I IZVJEŠTAVANJE O KREDINOM RIZIKU

Kada govorimo o računovodstvenom tretmanu kreditnog rizika, tada se poglavito radi o računovodstvenim politikama i praksama kao što su početno priznavanje, mjerenje, naknadno mjerenje umanjnja plasmana, izračun ispravka vrijednosti za gubitke po plasmanima te priznavanje kamatnog prihoda.

Pojam kreditnog rizika povezan je s troškovima vrijednosnog usklađivanja i rezerviranjima za gubitke. Uprava banke određuje politiku formiranja rezerviranja za gubitke u cilju zaštićivanja banke od izloženosti kreditnom riziku. Prihodi ostvareni u redovnom poslovanju banke izvor su za formiranje spomenutih rezerviranja. Dakle, iznos troškova vrijednosnog usklađivanja i rezerviranja za gubitke trebao bi vjerno prikazivati rizičnost poslovanja banaka. Cilj je i svrha troškova vrijednosnog usklađivanja i rezerviranja za gubitke pokriće od gubitaka, odnosno stvaranje zaštite od potencijalnog kreditnog rizika za cijelo vrijeme trajanja ugovornog odnosa banke i komitenta. Banke su dužne kontinuirano obavljati mjerenje, procjenu i upravljanje svim rizicima kojima su u svom poslovanju izložene.³⁴

Banke su u skladu s time dužne prilikom procjene kreditnog rizika izdvajati rezerviranja za moguće gubitke iz kredita i ostalih plasmana banaka. Formiraju se na teret rashoda a knjiži se kao trošak rezerviranja iskazan u računu dobiti i gubitka i u pasivi bilance kao iznos posebnih rezervi za identificirane gubitke po potencijalnim obvezama. Time rezerviranja utječu na financijski rezultat odnosno na uspješnost banke jer se knjiže kao rashod koji umanjuje ukupni rezultat.

Važno je također razlikovati gubitke koji su nastali po kreditnim plasmanima banaka od kategorije gubitka od kreditnog rizika. Prvo spomenuti gubitak predstavlja iznos novčanog gubitka prouzročen neplaćanjem obveza od strane dužnika i on je već nastao. Suprotno tomu kreditni rizik predstavlja vjerojatnost da će novčani iznos gubitka uslijediti u budućnosti. Međutim, valja napomenuti kako su inputi za izračun kreditnog, ili bilo kojeg rizika, podložni

subjektivizmu. "Neke vrijednosti nisu vidljive niti imaju prikladnu povijesnu podlogu za svrhu modeliranja. Banke mogu manipulirati inputima u cilju reduciranja zahtijevanog

³⁴ Broz Tominac, S. (2012) Utjecaj računovodstvenog okvira i naprednog internog sustava rangiranja za procjenu kreditnog rizika banaka. Disertacija, Zagreb EFZG.

kapitala." To je jedan od razloga što drugi stup treba razmatrati one rizike koji nisu dobro pokriveni prvim stupom.³⁵

³⁵ Broz Tominac, S. (2012) Utjecaj računovodstvenog okvira i naprednog internog sustava rangiranja za procjenu kreditnog rizika banaka. Disertacija, Zagreb EFZG.

4.1. RAČUNOVODSTVENI TRETMAN KREDITNOG RIZIKA

4.1.1. Početno priznavanje i mjerenje plasmana

Financijska imovina je svaki ugovor koji donosi pravo primanja novca ili druge financijske imovine, prava na razmjenu financijskih instrumenata u druge ili vlasničkih instrumenata drugog subjekta. Instrument je obveza kada se od izdavatelja traži ili bi se mogao tražiti novac ili druga financijska imovina. To je ključna karakteristika koja razlikuje obvezu od kapitala. Financijska imovina obuhvaća:³⁶

- a) novac,
- b) vlasnički instrument drugog subjekta,
- c) ugovorno pravo da se primi novac ili druga financijska imovina od drugog subjekta ili razmjeni financijska imovina ili financijska obveza s drugim subjektom po uvjetima koji su potencijalno povoljniji za subjekta ili
- d) ugovor koji se može namiriti ili će biti namiren vlastitim vlasničkim instrumentima subjekta, a koji ne mogu biti klasificirani kao vlasnički instrumenti.

Kategorije financijske imovine su fer vrijednost kroz dobit i gubitak, zajmovi i potraživanja, imovina raspoloživa za prodaju i investicije koje se drže do dospijeca. Početno se financijska imovina mjeri po fer vrijednosti.

Fer vrijednost se određuje:³⁷

- temeljem navedene cijene na aktivnom tržištu;
- korištenjem tehnika vrednovanja uključujući matematičke metode koji se zasnivaju na
- prihvaćenim financijskim teorijama, parametre izvedene iz cijena instrumenata kojima se trguje na aktivnom tržištu, kao i statističke procjene ili neke druge kvantitativne metode.

³⁶ MRS 32, točka 11. (MSFI, Narodne novine br. 136/09., 08/10., 18/10. i 27/10.)

³⁷ Bessis, J. (2010.), Risk Management in Banking, third edition, John Wiley & Sons, Inc., str. 261.

Financijske obveze koje se drže za trgovanje uključuju derivativne obveze koje se ne koriste u svrhu zaštite, obveze dostavljanja vrijednosnica ili druge imovine koju je posudila treća strana, financijske obveze s namjerom ponovnog otkupa u kratkom roku, ili financijskih obveza koje su dio portfelja namjera kojeg je stvaranje kratkoročnog profita.

Financijska obveza je:³⁸

- a) ugovorna obveza da se isporuči novac ili druga financijska imovina drugom subjektu ili da se razmjeni financijska imovina ili financijske obveze sa drugim subjektom prema uvjetima koji su potencijalno nepovoljni za subjekt,
- b) ugovor koji se može namiriti ili će se namiriti na način drugačiji od razmjene fiksnog iznosa novca ili druge financijske imovine za fiksni broj vlastitih vlasničkih instrumenata drugog subjekta.

Obveze, osim onih koje se drže za trgovanje, priznaju se po amortizirajućem trošku pa se promjene u fer vrijednosti ne bilježe, osim umanjenja. Financiranje banaka dugom nije dio takvih financijskih obveza. Postoje dvije kategorije financijskih obveza:

1. financijske obveze po fer vrijednosti kroz dobit ili gubitak i
2. financijske obveze mjerene po amortiziranom trošku.

Reklasifikacija imovine prihvatljiva je samo u iznimnim slučajevima odnosno početno priznavanje je trajno i primjenjivo na sve datume sastavljanja bilance.³⁹

Reklasifikacija je pojava kada se radi različitih informacija ili interesa obavi reklasificiranje imovine u drugu kategoriju kako bi se promjenio model upravljanja istom.

Prema MRS-u 39 reklasifikacija je moguća kod sve četiri kategorije financijske imovine, ali svaka za sebe ima svoj način reklasifikacije i određene uvjete za reklasifikaciju s kojim ispunjavu uvjete reklasifikacije iz jedne u drugu kategoriju financijske imovine, s naglaskom da reklasifikacija je ograničena na smjer njenog kretanja iz jedne u drugu kategoriju.

U slučaju reklasifikacije ulaganja koja se drže do dospijeca kao jedan od dužničkih financijskih instrumenata, potrebno je opet vrednovati fer vrijednosti te razliku koja se dobije priznati kao

³⁸ MRS 32, točka 11. (MSFI, Narodne novine br. 136/09., 08/10., 18/10. i 27/10.)

³⁹ Broz Tominac, S. (2012) Utjecaj računovodstvenog okvira i naprednog internog sustava rangiranja za procjenu kreditnog rizika banaka. Disertacija, Zagreb EFZG.

revalorizacijsku rezervu za koju se smatra da su dio kapitala koje nastaju ponovnom procjenom imovine iznad troškova nabave (dugotrajne materijalne i nematerijalne imovine).⁴⁰

Za financijska ulaganja u zajmove koja se mjere po amortiziranom trošku, vrijedi da njihova reklasifikacija moguća je samo u imovinu raspoloživu za prodaju i to samo pod uvjetom ako je moguće kod financijske imovine i obveze utvrditi fer vrijednost. Kod financijske imovine raspoložive za prodaju reklasifikacija se odvija u kategorije zajmova i potraživanja i ulaganja koja se drže do dospelja. U slučaju reklasifikacije utvrđuje se fer vrijednost na datum reklasifikacije i postaje amortizirani trošak. Reklasifikacija financijske imovine raspoložive za prodaju u zajmove i potraživanja ima jednake uvjete kao i kod reklasifikacije financijske imovine po fer vrijednosti kroz dobit ili gubitak u zajmove i potraživanja. U slučaju da se ista kategorija financijske imovine ima namjeru reklasificirati u financijsku imovinu koja se drži do dospelja onda je potrebno da ispunjava uvjet da ima namjeru držanja do dospelja.⁴¹

4.1.2. Naknadno mjerenje umanjenja plasmana

Kada postoji objektivan dokaz o smanjenju vrijednosti, gubitak od umanjenja priznaje se za zajmove i financijsku imovinu koja se drži do dospelja. Važno je napomenuti da se očekivani gubici ne smatraju umanjenjem. Pod objektivnim dokazima za umanjenje smatraju se financijske poteškoće izdavatelja, visoka vjerojatnost propasti i kršenje ugovora. Ako, dakle, postoji objektivan dokaz da je nastupilo umanjenje i kada knjigovodstvena vrijednost financijske imovine po amortiziranom trošku premašuje procijenjenu nadoknadivu vrijednost, imovina se umanjuje. Iznos umanjenja jest iznos razlike između knjigovodstvene vrijednosti prije umanjenja i sadašnje vrijednosti, diskontirane originalnom efektivnom kamatnom stopom. Kamatna stopa koja je propisana od strane HNB-a (Hrvatske narodne banke) i koja prikazuje koliki je ukupni trošak kredita zove se efektivna kamatna stopa.

Kada je u pitanju odluka što je pravi izvor informacija za klijenta, EKS (efektivna kamatna stopa) je jedina metoda uz koju se može doći do izračuna amortiziranog troška. EKS (efektivna kamatna stopa) je svojevrsni oslonac kod donošenja odluka jer diskontira sva procijenjena buduća i primanja i davanja dok je vijek određenog financijskog instrumenta i raspoređuje sve kamatne prihode i rashode tijekom nekog određenog razdoblja. Ne uzima u obzir buduće gubitke nastale od

⁴⁰ Narodne novine (2015): Zakon o računovodstvu, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 1493.

⁴¹ Liović, D. i Mijoč, I. (2015.): Računovodstveni učinci reklasifikacije financijske imovine, Računovodstvo, revizija i financije, broj 10., str. 70-78

zajma tj. uzima u obzir procijenjeni novčani tok odnosno kamatna stopa računa sadašnju vrijednost očekivanog novčanog toka financijske imovine ili nadoknativi iznos.⁴²

Iznos gubitka uključuje se u račun dobiti i gubitka razdoblja. Umanjenje financijske imovine koja se drži za prodaju a priznaje se po fer vrijednosti, provodi se u slučajevima kada postoji objektivan dokaz njenog umanjenja. Što se tiče zajmova, oni se mogu umanjivati na pojedinačnoj ili skupnoj osnovi portfelja. Pojedinačno umanjenje se primjenjuje kada je moguće utvrditi identitet predmeta dok se, s druge strane, skupno umanjenje imovine primjenjuje na onoj imovini koja ima slične karakteristike kreditnog rizika. Promjene u iznosu gubitaka uzimaju se u obzir u računu dobiti i gubitka pod stavkom "umanjenje". Umanjenje vrijednosti plasmana rizične skupine B-1, B-2 i B-3 u iznosu visine utvrđenog gubitka računovodstveno se evidentira na teret troškova kreditne institucije za razdoblje u kojem su gubici utvrđeni u računu dobiti i gubitka te u korist konta ispravka vrijednosti plasmana u aktivi bilance.⁴³

4.1.3. Politika formiranja rezervi za gubitke

Učinkovit i uspješan organizacijski model upravljanja rizicima zahtijeva definiranje glavnih ciljeva, zadaća i aktivnosti u svrhu postizanja ciljeva, stručnosti i znanja, kao i povezanosti s drugim organizacijskim jedinicama banke kao i komunikacije s eksternim subjektima. Temelj za određivanje primjerene razine rezervi za moguće gubitke uslijed izloženosti banke rizicima pruža klasifikacija aktive sukladno navođenju Bellottia. Kod određivanja potrebne razine rezervi razmatraju se svi značajni čimbenici koji imaju utjecaja na naplatu kreditnog portfelja. Značajni čimbenici odnose se na kvalitetu kreditnih politika i procedura banke, podatke o uvjetima poslovanja, ali i povijesne podatke o nastalim gubicima uslijed izloženosti banke kreditnim rizicima. Ovisno o bankovnom sustavu politika se rezervacija kreće od strogo propisane do diskrecijske. Analiza adekvatnosti ukupne razine rezervacija za potencijalne gubitke trebala bi uključivati:⁴⁴

⁴² Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever Mališ, S., Ježovita, A., Žager, L. (2017): Analiza financijskih izvještaja, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb

⁴³ Broz Tominac, S. (2012) Utjecaj računovodstvenog okvira i naprednog internog sustava rangiranja za procjenu kreditnog rizika banaka. Disertacija, Zagreb EFZG.

⁴⁴ Broz Tominac, S. (2012) Utjecaj računovodstvenog okvira i naprednog internog sustava rangiranja za procjenu kreditnog rizika banaka. Disertacija, Zagreb EFZG.

- analizu postojećih politika rezerviranja kao i metodologije koja se koristi prilikom izračuna. Prvenstveno se to odnosi na vrednovanje kolaterala kao zakonske mogućnosti naplate kolaterala;
- analizu postupaka i procedura za klasifikaciju aktive i procesa revizije;
- sve čimbenike koji imaju utjecaja na gubitke zbog izloženosti kreditnom riziku banke, a drugačiji su u odnosu na povijesno iskustvo povezano s gubicima;
- analizu smjernica tijekom duljeg vremenskog perioda povezanih s neplaćenim dospjelim potraživanjima; i analizu prihvatljivosti aktualne politike.

Bankovna je djelatnost direktno ili indirektno pod utjecajem raspoloživosti, odnosno troška kapitala prema Goodhartu. Kapital je ključan element u procjenjivanju sigurnog i zdravog poslovanja određene banke budući da apsorbira potencijalne gubitke i na taj način pruža temelj za održavanje povjerenja depozitara ali odražava i bančinu kreditnu sposobnost.

4.1.3.1. Vjerojatnost nastanka statusa neispunjavanja obveza

Regulativa Basel II, naslijeđena i u regulatornom okviru Basel III, uvela je standarde i smjernice za upravljanje rizicima u bankarstvu. Budući da su definirana tri različita pristupa, kreditnim institucijama ostavljena je mogućnost izbora pristupa na temelju kojeg će procijeniti svoju izloženost riziku, a u središtu je pozornosti upravo kreditni rizik. Ako kreditna institucija ima dovoljno financijskih i ljudskih resursa te znanja, neće se osloniti na standardizirani pristup, u kojem su mjere faktora rizika regulatorno propisane, već će se koristiti pristupima zasnovanim na internim procjenama rejtinga (IRB), za što prethodno treba ispuniti niz kriterija i dokazati regulatoru da su interne procjene primjerene i da se primjenjuju u svakodnevnom poslovanju. Ključni je faktor rizika u IRB pristupu vjerojatnost neispunjavanja obveza (PD), koja se procjenjuje s pomoću prediktivnih PD modela. Hrvatska narodna banka razvila je PD model koji se primjenjuje u procjeni rizika sektora nefinancijskih poduzeća na sustavnoj razini kao i na razini pojedinačnih kreditnih institucija, pri visokim koncentracijama rizika te u sklopu testiranja otpornosti na stres.⁴⁵

⁴⁵ Grebenar T. HNB istraživanja I-53: Bihevioralni model procjene vjerojatnosti nastanka događaja neispunjavanja obveza i rejting nefinancijskih poduzeća <https://www.hnb.hr/documents/20182/2259329/i-053.pdf/e77caf09-1f52-4773-88a5-b3d23d15a38c> (20.03.2020.)

Za potrebe izračuna iznosa aktive ponderirane rizikom primjenom IRB pristupa, kao i ponderiranja izloženosti sa statusom neispunjavanja obveza prema standardiziranom pristupu, stupanje dužnika u status neispunjavanja obveza nastaje kada je ispunjen barem jedan od sljedećih uvjeta:⁴⁶

a) institucija smatra vjerojatnim da dužnik neće u cijelosti podmiriti svoje obveze prema instituciji, njezinu matičnom društvu ili bilo kojem od njezinih društava kćeri ne uzimajući u obzir mogućnost naplate iz kolaterala (engl. unlikely to pay)

b) dužnik više od 90 dana nije ispunio svoju dospjelu obvezu po bilo kojoj značajnoj kreditnoj obvezi prema instituciji, njezinu matičnom društvu ili bilo kojem od njezinih društava kćeri.

Preporuka je Basela II korištenje godišnje vjerojatnosti nastanka statusa neispunjavanja obveza. Vjerojatnost nastanka statusa neispunjavanja obveza ovisi o uvjetima koji vladaju, općim ekonomskim uvjetima i uvjetima konkretnog dužnika. Tako u slučaju nepovoljnih ekonomskih uvjeta vjerojatnost od nastanka takvog događaja raste i vice versa prema Gregoryu. Sukladno Baselu II zahtijeva se korištenje vjerojatnosti nastanka statusa neispunjavanja obveza kroz ciklus (period), ili vjerojatnost koja odražava neki prosjek kroz različite faze ekonomskog ciklusa. Ova prva vjerojatnost može biti veća ili manja od vjerojatnosti u točno određenoj točki vremena. Osjetljivost Basela 2 na ekonomske uvjete zahtijeva povećanje kapitala u lošim uvjetima i smanjenje kapitala u dobrim, što je ekonomski gledano neefikasno. Bez obzira na tu činjenicu mnogi smatraju da je Basel II i dalje ostao procikličan. U normalnim uvjetima prema Cadlou i Marsu, vjerojatnost nastanka statusa neispunjavanja obveza bi trebala biti povezana s kreditnim rejtingom. Vjerojatnost nastanka defaulta kvantificira rizik, odnosno to je osnovna mjera. U sektoru prodaje tehnike scoringa oslanjaju se na brojne statističke mjere koje služe za kvantificiranje vjerojatnosti nastanka statusa neispunjavanja obveza. Pri tome je statistika zasnovana na povijesnim podacima, a to znači da statistika banaka o vjerojatnosti defaulta nije dovoljno velika kako bi se odredila ta vjerojatnost. Postoji niz metodologija kao i izvora podataka koje banke mogu koristiti s ciljem pridruživanja procijenjene vjerojatnosti nastanka statusa neispunjavanja obveza svakoj od njegovih internih ocjena (Cortez). Tri su šira pristupa:⁴⁷

⁴⁶ Grebenar T. HNB istraživanja I-53: Bihevioralni model procjene vjerojatnosti nastanka događaja neispunjavanja obveza i rejting nefinancijskih poduzeća <https://www.hnb.hr/documents/20182/2259329/i-053.pdf/e77caf09-1f52-4773-88a5-b3d23d15a38c> (20.03.2020.)

⁴⁷ Broz Tominac, S. (2012) Utjecaj računovodstvenog okvira i naprednog internog sustava rangiranja za procjenu kreditnog rizika banaka. Disertacija, Zagreb EFZG.

- i. korištenje podataka temeljenih na iskustvu banke o vjerojatnosti neispunjavanja obveza;
- ii. preslikavanje vanjskih podataka; i
- iii. upotreba statističkih modela vjerojatnosti nastanka statusa neispunjavanja obveza.

Procjenjivanje nastanka statusa neispunjavanja obveza ne treba bazirati samo na vlastitom iskustvu defaulta ili preslikavanja eksternih podataka ili statističkih modela defaulta. Nastanak statusa neispunjavanja obveza dužnika, međutim, ne pruža cjelovitu sliku o potencijalnom kreditnom gubitku. Svaka procjena ovog parametra mora odražavati konzervativan pregled dugoročnih prosjeka i mora se temeljiti na povijesnim iskustvenim i empirijskim podacima.

4.1.3.2 Gubitak uslijed nastanka statusa neispunjavanja obveza

Uvijek su prisutni oni dužnici koji nisu ispunili svoje obveze u dogovoreno vrijeme. Zbog statusa neispunjavanja obveza gubitci variraju svake godine a ovise o samom broju nesigurnih kredita i o ozbiljnosti konkretnog statusa. Koliki će gubitci biti u određenoj godini financijske institucije ne mogu unaprijed procijeniti. Procjena distribucije gubitka računa se na temelju prosječnog kreditnog gubitka. U bankarskom sustavu takve gubitke najčešće pokriva iznos iz provizija i/ili rezervacija.

Gubitak zbog nastanka statusa neispunjavanja obveza (engl. loss given default; u nastavku teksta: LGD) za pojedinu izloženost omjer je gubitka zbog stupanja druge ugovorne strane u status neispunjavanja obveza i iznosa izloženosti u trenutku nastanka statusa neispunjavanja obveza. Pod gubitkom se smatra ekonomski gubitak koji uzima u obzir vremensku vrijednost novca, uključujući značajne učinke svodenja na sadašnju vrijednost (diskonta), te značajne izravne i neizravne troškove povezane s naplatom za pojedine izloženosti (npr. troškovi naplate po pojedinim instrumentima osiguranja).

Modeli gubitka zbog nastanka statusa neispunjavanja obveza se uglavnom zasnivaju na empirijskim podacima te se u tom smjeru kreću i nastojanja cjelokupne financijske industrije u stvaranju baza podataka s ciljem pouzdanije procjene tog parametra. S obzirom na nesigurnost oko ovog parametra, Basel II nudi nekoliko rješenja za njegov izračun.

Tako se pod osnovnim pristupom glavnim potraživanjima od poduzeća i banaka koja nisu osigurana prepoznatim kolateralima pridružuje gubitak zbog nastanka statusa neispunjavanja obveza od 45%, a na sva ostala potraživanja 75%. Naravno, samo primjenom naprednog pristupa bankama je dozvoljeno samoprocjenjivati ovaj parametar kreditnog rizika. Gubitak zbog

nastanka statusa neispunjavanja obveza izravno smanjuje trošak kapitala zasnovan bilo na prihvatljivom kolateralu ili prihvatljivoj garanciji treće strane. Procjenjivanje gubitka uslijed nastanka statusa neispunjavanja obveza treba bazirati ne samo na tržišnoj vrijednosti kolaterala već i na povijesnoj stopi oporavka.⁴⁸

Ovaj se parametar izražava u postotnom iznosu od izloženosti i određuje se na jedan od sljedeća dva načina:

U jednostavnoj metodi dio iznosa izloženosti pokriven je dijelom iznosa prepoznatog kolaterala. Dodjeljuje se ponder rizika koji se odnosi na sam kolateral ovisno o vrsti izloženosti, dok se za nekolateralizirani dio izloženosti dodjeljuje ponder koji ovisio kreditnoj kvaliteti dužnika i vrsti izloženosti. U jednostavnom pristupu izloženosti se svrstavaju u kategorije (npr. prema institucijama, prema stanovništvu, osigurane nekretninama itd.) gdje se unutar svake kategorije propisuju ponderi rizika u ovisnosti o kreditnoj kvaliteti dužnika.

Za obje metode kod izračuna ponderiranih izloženosti važno je znati kreditni rejting dužnika. On je dodijeljen od vanjske institucije za procjenu kreditnog rizika koju je odobrila nadzorna institucija (u slučaju Hrvatske to je HNB)

U složenoj metodi nema kapitalnog zahtjeva za kolateralizirani dio izloženosti, ali vrijednost kolaterala mora biti smanjena s korektivnim faktorom, odražavajući rizik da se tržišna vrijednost financijskog instrumenta smanji prije nego se ponovno procjeni njegova vrijednost.

⁴⁸ Broz Tominac, S. (2012) Utjecaj računovodstvenog okvira i naprednog internog sustava rangiranja za procjenu kreditnog rizika banaka. Disertacija, Zagreb EFZG.

4.1.3.3 Izloženost

Izloženost (engl. EAD – exposure at default) mjeri maksimalni iznos koji može biti izgubljen ukoliko nastupi status neispunjavanja obveza. Taj iznos se izračunava primjenom pravila i modela. Međutim, mnogo je nesigurnosti u odnosu na izloženost. Prema Baselu 2 izloženost podrazumijeva očekivano smanjenje do trenutka propasti. Prema MSFI - evima izloženost je iznos zajma koji se ističe na datum bilance i koji se uzima u obzir prilikom kalkulacije, a ne neka buduća kretanja i smanjenje. Procijenjena izloženost za bilančne pozicije kao što su zajmovi ne može biti manja od tekućeg iznosa. Izloženost je mjera potencijalne izloženosti (u novcu) za razdoblje od jedne godine ili do dospijea, odnosno što prije dospijeva.

U većini će slučajeva izloženost biti jednaka nominalnoj vrijednosti, no u nekim će slučajevima uključivati procjenu budućih posudbi prije defaulta. Kod primjene osnovnog internog sustava rangiranja, za razliku od naprednog, ovaj je parameter zadan od strane regulatora. Za napredni pristup i ovdje je potreban robustan podatkovni sustav i analiza što opet mora biti vrednovano i na internoj razini i od strane supervizora. Izloženost je jednaka nominalnoj vrijednosti izloženosti za bilančne transakcije. Izloženost može umanjiti netiranje bilančnih stavaka.

„Ukupnu izloženost banaka riziku čine izloženosti: kreditnom riziku, riziku namire/ispоруke, pozicijskom, valutnom i robnom riziku, operativnom riziku, riziku za prilagodbu kreditnom vrednovanju i riziku povezanom s velikim izloženostima koje proizlaze iz stavki u knjizi trgovanja.“⁴⁹

Prema Članku 4. „Odluke o klasifikaciji izloženosti u rizične skupine i načinu utvrđivanja kreditnih gubitaka“ donio guverner Hrvatske narodne banke (HNB) kreditne institucije dužne su tijekom cijelog razdoblja trajanja ugovornog odnosa procjenjivati kreditnu kvalitetu izloženosti i provoditi klasifikaciju tih izloženosti u odgovarajuće rizične skupine na temelju sljedećih kriterija: ⁵⁰

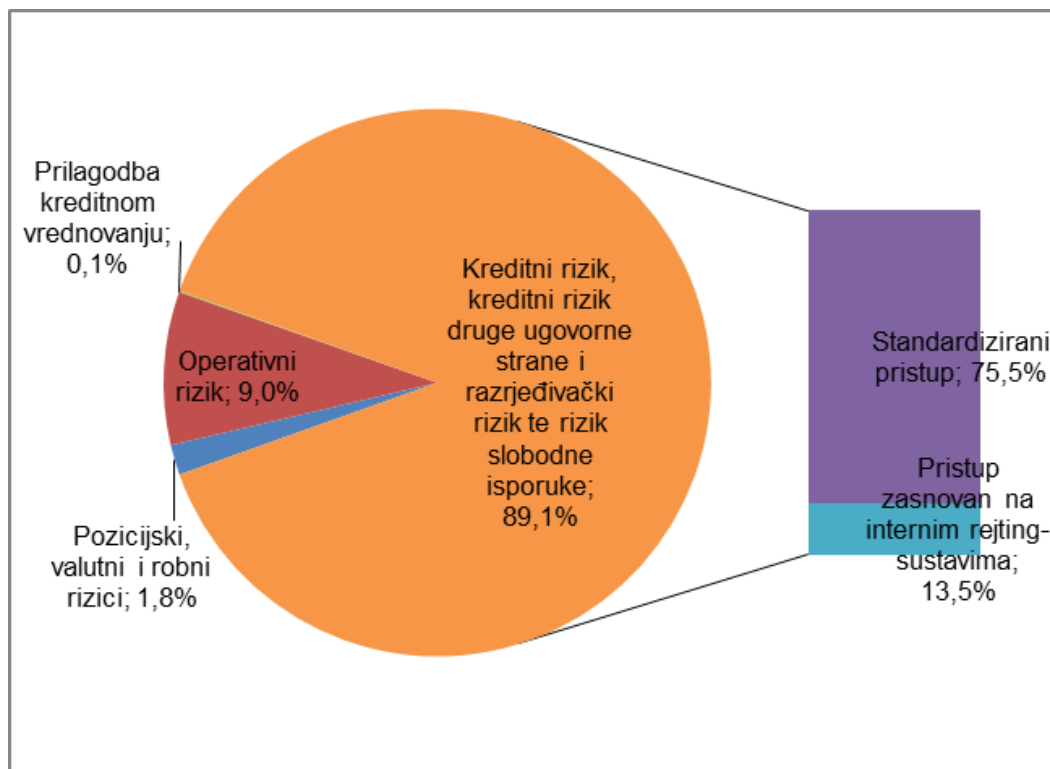
- 1) kreditna sposobnost dužnika,
- 2) urednost u podmirivanju obveza dužnika prema kreditnoj instituciji i drugim vjerovnicima i

⁴⁹ HNB izvještaji C 02.00 (Provedbena uredba Komisije (EU) br. 680/2014 o utvrđivanju provedbenih tehničkih standarda o nadzornom izvješćivanju institucija u skladu s Uredbom (EU) br. 575/2013). https://www.hnb.hr/documents/20182/378871/SP6-h-slike_30-6-2016.xlsx/58a99cdb-2c2e-4517-92c0-0e3c4b02f60f pristupljeno (08.04.2020.)

⁵⁰ NN 114/2017 (22.11.2017.), Odluku o klasifikaciji izloženosti u rizične skupine i načinu utvrđivanja kreditnih gubitaka, raspoloživo na https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2017_11_114_2666.html (19.03.2020.)

3) kvaliteta instrumenata osiguranja po pojedinoj izloženosti.

Slika 2. Struktura ukupne izloženosti banaka riziku, na dan 30. lipnja 2019.

	VI.
	2019.
Pozicijski, valutni i robni rizici	1,8%
Operativni rizik	9,0%
Prilagodba kreditnom vrednovanju	0,1%
Kreditni rizik, kreditni rizik druge ugovorne strane i razrjeđivački rizik te rizik slobodne isporuke	89,1%
Standardizirani pristup	75,5%
Pristup zasnovan na internim rejting-sustavima	13,5%

Izvor podataka o iznosu izloženosti riziku jesu izvještaji C 02.00 (Provedbena uredba Komisije (EU) br. 680/2014 o utvrđivanju provedbenih tehničkih standarda o nadzornom izvješćivanju institucija u skladu s Uredbom (EU) br. 575/2013).

Tablica 1: Mjere za snižavanje izloženosti klijenata kamatnom riziku u Hrvatskoj⁵¹

Mjera	Opis mjere	Prednost/nedostatak
1. Fiksiranje kamatnih stopa	a) klijenti plaćaju punu cijenu zaštite od kamatnog rizika b) banke i klijent dijele troškove	Trošak fiksiranja banka može u cijelosti ili djelomično prenijeti na klijente. Klijenti tada uz povećanje kamate dobivaju fiksnu stopu umjesto varijabilne. Fiksiranje se može provesti konverzijom u kredite s fiksnom kamatnom stopom ili korištenjem ugovora o kamatnoj zamjeni (engl. interest rate swap). Klijenti bi bili u lošijem položaju u slučaju pada kamatnih stopa.
2. Ponuda instrumenta zaštite od kamatnog rizika za klijente uvođenjem raspona oscilacije kamatnih stopa	Klijenti imaju stalno raspoloživu mogućnost zaštite od kamatnog rizika ili putem ugovora o zamjeni novčanih tokova od kamata ili putem definiranog raspona dozvoljenoga kretanja kamatnih stopa	Moguća niža cijena u odnosu na fiksiranje kamatnih stopa. U zamjenu za nižu cijenu klijenti snose dio rizika, ali i imaju korist u slučaju pada kamate. Klijenti mogu birati žele li i kada zaštititi se od rizika, a zadržana je i određena fleksibilnost
3. Uvođenje fleksibilnosti u upravljanju maržom	Bankama se dozvoljava da snižavaju i povisuju maržu, ali samo do inicijalne marže.	Ovakva promjena regulative ne bi suštinski smanjila izloženost kamatnom riziku, ali bi smanjila kolebljivost kamate. Banke mogu sniziti maržu i olakšati poziciju klijenta bez straha da će ostvariti gubitak u budućnosti / Položaj klijenata u različitim bankama mogao bi ovisiti o trenutačnim "mogućnostima" odnosno troškovnoj konkurentnosti pojedine banke.

Izvor: HNB - Financijska stabilnost br. 15, srpanj 2015. pristupljeno 08.04.2020.

⁵¹ HNB : Financijska stabilnost br. 15, srpanj 2015. dostupno na:
<https://www.hnb.hr/documents/20182/520957/h-fs-15-2015.pdf> pristupljeno (08.04.2020.)

4.2. IZVJEŠTAVANJE O KREDITNOM RIZIKU

Kreditne institucije koje su obveznice javnog objavljivanja dužne su javno objavljivati sve informacije sadržane u drugom poglavlju Odluke – Općim zahtjevima javnog objavljivanja. One kreditne institucije koje iznose izloženosti ponderirane kreditnim rizikom izračunavaju primjenom internih rejting sustava (dalje, IRB pristup) te primjenjuju tehnike smanjenja kreditnog rizika, dužne su javno objavljivati informacije sadržane u trećem poglavlju Odluke – Kvalificirajući zahtjevi za korištenje određenih pristupa i tehnika. U iznimnim slučajevima kreditna institucija nije dužna objaviti informacije iz drugog poglavlja Odluke ukoliko informacija nije materijalno značajna. Pod materijalno značajnom informacijom smatra se ona čije bi izostavljanje ili pogrešno navođenje moglo promijeniti procjenu ili ekonomsku odluku osobe koja se koristi navedenim informacijama za donošenje poslovnih odluka ili utjecati na njih. Isto tako u iznimnim situacijama kreditna institucija nije dužna objaviti informacije sukladno drugom i trećem poglavlju Odluke ukoliko je riječ o povjerljivim informacijama. Pod povjerljivom informacijom smatraju se svi oni podaci, činjenice i okolnosti koje je kreditna institucija saznala na osnovi pružanja usluga klijentima i u obavljanju poslova s pojedinačnim klijentom i informacije koje čine poslovnu tajnu, uključujući podatke čije bi objavljivanje moglo ugroziti konkurentski položaj kreditne institucije ili umanjiti vrijednost ulaganja kreditne institucije. Ukoliko kreditna institucija postupi na prethodan način, dužna je javno objaviti činjenicu da informacije nisu objavljene kao i razloge neobjavljivanja istih te objaviti informacije o predmetnoj stvari u općenitijoj formi osim ukoliko je riječ o povjerljivim informacijama. Isto tako, ukoliko kreditna institucija procijeni da informacije iz drugog i trećeg poglavlja Odluke nisu dovoljne za razumijevanje cjelovitog profila rizičnosti kreditne institucije od strane tržišnih sudionika, kreditna je institucija u tom slučaju dužna objaviti dodatne informacije potrebne za razumijevanje, osim ukoliko je riječ o materijalno beznačajnoj ili povjerljivoj informaciji. Informacije propisane ovom Odlukom kreditne institucije objavljuju na svojim internetskim stranicama, a interna revizija kreditne institucije dužna je redovito, a najmanje jednom godišnje revidirati procese kojima je osigurana pravodobnost, valjanost i točnost javno objavljenih informacija. Najmanje jednom godišnje kreditna institucija je

dužna javno objaviti informacije koje proizlaze iz ove Odluke i to najkasnije u roku od pet mjeseci od kraja poslovne godine na koju se informacije odnose, no dužna je i na polugodišnjoj osnovi objaviti kvantitativne informacije, između ostalog, o IRB pristupu ukoliko ga primjenjuje kao i tehnikama za smanjenje kreditnog rizika koje primjenjuje i to najkasnije u roku od tri mjeseca nakon isteka polugodišnjeg razdoblja na koje se odnose. Isto tako kreditna je institucija obvezna najmanje jednom godišnje procjenjivati je li potrebno pojedine informacije objavljivati češće od propisanih rokova, a prema kriterijima koji su zadani u članku 10. Odluke a odnosi se na učestalost i rokove za javno objavljivanje. Cilj eksternog izvještavanja banaka jest informiranje eksternih korisnika o financijskom položaju i uspješnosti poslovanja po obujmu, značajnosti i potpunosti. Eksterno izvještavanje za primarnu ulogu ima informirati korisnike te ispuniti zahtjeve poslovnog subjekta. Pri tome veliku ulogu ima primjena relevantnih Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja, poglavito MSFI 7 te Zakona o računovodstvu.⁵²

4.2.1. Godišnji financijski izvještaji

U Zakonu o kreditnim institucijama definiraju se detaljni zahtjevi glede financijskog izvještavanja kreditnih institucija. Navedeni zahtjevi odnose se na izvještavanje prema regulatoru (Hrvatskoj narodnoj banci) i prema javnosti. Zakonom o kreditnim institucijama Hrvatskoj je narodnoj banci dana mogućnost kreiranja oblika sadržaja sljedećih financijskih izvještaja:⁵³

- godišnjih financijskih izvještaja i konsolidiranih financijskih izvještaja koje kreditne institucije imaju obvezu dostaviti Financijskoj agenciji (dalje, FINA) s ciljem njihova uvrštavanja u Registar godišnjih financijskih izvještaja,
- financijskih i drugih izvještaja kreditne institucije za potrebe regulatora kao i rokove dostavljanja i
- godišnjeg izvještaja i konsolidiranog godišnjeg izvještaja kao i rokove za njihovu objavu i dostavu regulatoru. Za prve dvije grupe izvještaja primjenjuju se odredbe Odluke o strukturi i

⁵² Broz Tominac, S. (2012) Utjecaj računovodstvenog okvira i naprednog internog sustava rangiranja za procjenu kreditnog rizika banaka. Disertacija, Zagreb EFZG.

⁵³ Broz Tominac, S. (2012) Utjecaj računovodstvenog okvira i naprednog internog sustava rangiranja za procjenu kreditnog rizika banaka. Disertacija, Zagreb EFZG.

sadržaju godišnjih financijskih izvještaja banaka odnosno propisan je oblik i sadržaj sljedećih financijskih izvještaja:⁵⁴

- 1) bilance,
- 2) računa dobiti i gubitka,
- 3) izvještaja o novčanom toku,
- 4) izvještaja o promjenama glavnice,
- 5) bilješke uz financijske izvještaje.

Važno je naglasiti da se financijski izvještaji koji se dostavljaju za potrebe Hrvatske narodne banke odnosno regulatora sastavljaju na temelju Odluke o statističkom izvješću banke, Odluke o statističkom i bonitetnom izvješćivanju i Odluke o nadzornim izvještajima kreditnih institucija. Kroz prethodno navedene odluke definirani su oblici i sadržaj bilance i računa dobiti i gubitka. Kreditne institucije dužne su sastaviti financijske izvještaje na pojedinačnoj osnovi dok ih na konsolidiranoj osnovi sastavljaju na razini ili grupe kreditnih institucija ili na razini cijele grupe koja podliježe konsolidiranju sukladno Zakonu o računovodstvu. Najkasnije u roku od pet mjeseci od isteka poslovne godine, kreditna je institucija dužna objaviti na svojim internet stranicama revidirane nekonsolidirane godišnje financijske izvještaje zajedno sa godišnjim izvješćem. Sažeti financijski izvještaji kreditnih institucija predstavljaju dio polugodišnje publikacije Hrvatske narodne banke odnosno Biltena o bankama. Nadalje, radi njihove javne objave, kreditne su institucije dužne godišnje financijske izvještaje i godišnje izvješće, izvješće revizije kao i konsolidirane godišnje financijske izvještaje dostaviti FINI. Ukoliko nisu sastavni dio godišnjih financijskih izvještaja odnosno godišnjeg izvješća, kreditne su institucije dužne dostaviti i odluku o utvrđivanju godišnjih financijskih izvještaja od strane nadležnog tijela kao i odluku o raspodjeli dobiti odnosno pokriću gubitka. Navedni se izvještaji dostavljaju najkasnije u roku od šest mjeseci od kraja poslovne godine, a u slučaju sastavljanja i konsolidiranih godišnjih financijskih izvještaja, u roku devet mjeseci. Sukladno Zakonu o kreditnim institucijama, kreditne su institucije dužne Hrvatskoj narodnoj banci u roku od 15

⁵⁴ Broz Tominac, S. (2012) Utjecaj računovodstvenog okvira i naprednog internog sustava rangiranja za procjenu kreditnog rizika banaka. Disertacija, Zagreb EFZG.

dana od dana primitka izvješća revizije, a najkasnije u roku od četiri mjeseca od kraja poslovne godine dostaviti sljedeće:⁵⁵

- 1) revizorovo izvješće o obavljenoj reviziji godišnjih financijskih izvještaja,
- 2) godišnje izvješće i konsolidirano godišnje izvješće.

4.2.2. Bonitetno izvješće

Hrvatska narodna banka donosi bonitetna izvješća kao svoja posebna objavljivanja. U svojoj Odluci o javnoj objavi bonitetnih zahtjeva, Hrvatska narodna banka traži da kreditna institucija objaviti kvalitativne i kvantitativne informacije u vezi s izloženošću kreditnom riziku.⁵⁶

Bazelski odbor za bankarsku superviziju odgovoran je za bonitetnu regulativu banaka i osigurava forum za suradnju u vezi s bankarskim nadzornim pitanjima. Njegova svrha je jačanje regulacije, nadzora i prakse banaka u svijetu s ciljem jačanja financijske stabilnosti.⁵⁷

Sukladno trećem stupu Basel 2 dokumenta kvalitativne informacije uključuju razlike između relevantnih računovodstvenih i regulatornih konsolidacija kao i pregled grupe poduzeća i njihovo uključivanje u grupu konsolidiranih poduzeća (puna konsolidacija) te ograničenja transfera (regulatornog) kapitala unutar grupe. Što se tiče strukture kapitala i njegove adekvatnosti, potrebno je objaviti pojedine elemente kapitala, kapitalnu strategiju i pristupe za postizanje adekvatnosti kapitala kao i detalje o novim, složenim ili hibridnim instrumentima. Vezano za tržišni rizik potrebno je objaviti detalje o portfeljima na koje se primjenjuje standardizirani pristup kao i metode mjerenja. Objavljivanja o operativnom riziku uključuju primijenjene pristupe mjerenja. Objave o riziku kamatne stope u knjizi trgovanja uključuju opis rizika i kontrolnih postupaka što uključuje pretpostavke ponašanja klijenta i kamatne šokove. Kvalitativne objave o kreditnom riziku općenito uključuju definiciju zakašnjenja plaćanja, umanjениh zajmova te općenite i specifične statističke metode za njihovu procjenu. Pri korištenju standardiziranog pristupa mjerenja rizika kvalitativne se objave odnose na detalje o eksternim rejting agencijama, detalje koji specificiraju pozicije za koje se eksterne rejting agencije i koriste i preslikavanje

⁵⁵ Broz Tominac, S. (2012) Utjecaj računovodstvenog okvira i naprednog internog sustava rangiranja za procjenu kreditnog rizika banaka. Disertacija, Zagreb EFZG.

⁵⁶ Narodne novine (2009) Odluka o javnoj objavi bonitetnih zahtjeva kreditnih institucija. Zagreb: Narodne novine d.d. (NN br. 75/2009) čl. 16

⁵⁷ Lončar, J. (2015.): „Utjecaj primjene Basela III na bankarski sektor”, Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, str. 14.

eksternih rejtinga na klase rizika. Nadalje, potrebno je objaviti razliku između dionica koje se drže s ciljem stvaranja profita i strateškog držanja te podatke o ključnom vrednovanju i računovodstvenim principima za dionice u knjizi banke. Vezano uz tehnike umanjavanja rizika kvalitativne se objave odnose na primjenu tehnika umanjavanja rizika kao što su vrednovanje kolateralama, opis jamstva i kreditnih derivativa i koncentracija rizika. Kvalitativne informacije koje se odnose na sekuritizaciju kredita odnose se na ulogu banke u procesu sekuritizacije, sažetak računovodstvenih politika za aktivnosti sekuritizacije i imena rejting agencija koje se koriste kao i vrsta sekuritizacije. U kvalitativnim objavama mogu biti korisne sljedeće stavke:⁵⁸

- definiranje kreditnih rizika iz prošlosti kao i tržišnih i operativnih rizika (i njihove učestalosti),
- ocjenu utjecaja svakog od tih rizika i načina na koji se kontroliraju,
- vrste statističkih metoda korištenih u kvantitativnim objavama i njihovu povezanost sa kvalitativnim objavama.

Djelokrug kvantitativnih objava uključuje detaljne informacije o višku kapitala kao i manjku kapitala svih podržnika te efekte kapitalnih izuzimanja. Vezano za strukturu i adekvatnost kapitala potrebno je objaviti kapitalne zahtjeve u pojedinim područjima rizika i kapitalne parametre na konsolidiranoj osnovi. Nadalje, potrebno je objaviti informacije o pojedinim komponentama kapitala, pozicijama koje umanjuju kapital, kapital drugog reda i kapital trećeg reda. Kvantitativne informacije o tržišnom riziku odnose se na odgovarajuće kapitalne zahtjeve za rizik kamatne stope, valutni rizik i robni rizik. Kvantitativne objave o riziku kamatne stope u knjizi trgovanja odnose se na povećanje ili smanjenje u zaradama ili ekonomskoj vrijednosti. Općenite kvantitativne objave o kreditnom riziku odnose se na analizu kreditnog obujma drugoj strani, regijama, industrijama, koncentracijama rizika, dospijeću i kolateralima. Kvantitativne objave vezane uz primjenu standardiziranog pristupa mjerenja kreditnog rizika odnose se na analizu izloženosti, a one vezane uz držanje dionica u knjizi banke na detalje o neto odnosno knjigovodstvenoj vrijednosti i trenutnoj vrijednosti dionica, usporedbu s tržišnom vrijednošću ukoliko postoji, vrstom i prirodom te realiziranim i nerealiziranim dobitcima i gubicima. Za svaki portfelj potrebno je objaviti iznos ukupne izloženosti koji je pokriven priznatim financijskim kolateralima te ukupan iznos izloženosti koji je pokriven garancijama ili kreditnim derivativima. Što se tiče sekuritizacije zajmova, potrebno je objaviti vrstu i ukupan

⁵⁸ Broz Tominac, S. (2012) Utjecaj računovodstvenog okvira i naprednog internog sustava rangiranja za procjenu kreditnog rizika banaka. Disertacija, Zagreb EFZG.

iznos sekuritiziranih zajmova te iznos realiziranih gubitaka i ukupno odstupanje sekuritiziranih izloženosti razdvojenih prema interesima investitora. Zbog različito strukturiranih zahtjeva za objavom zapravo je nemoguće iznijeti mišljenje o potpunoj usklađenosti/neusklađenosti zahtjeva za objavu sukladno Baselu II i nacionalnom supervizoru (HNB-u). Hrvatska narodna banka zahtijeva objave putem standardiziranog formata koji pruža manje detaljne informacije u odnosu na treći stup Basela II.⁵⁹

U srpnju 2011. godine izmijenila se i dopunila Odluka o javnoj objavi bonitetnih zahtjeva kreditnih institucija ("Narodne novine", br. 1/2009., 75/2009. i 2/2010.) zbog njena usklađivanja s Direktivom 2010/76/EU Europskog parlamenta i vijeća od 24. studenog 2010. godine. Izmjene i dopune navedene Odluke stupile su na snagu 1. siječnja 2012. godine, dok bi kreditne institucije informacije sukladno izmijenjenom i dopunjenom obliku Odluke prvi puta trebale javno objaviti s danom 30. lipnja 2012. godine. Ovom Odlukom propisuju se:⁶⁰

- 1) kriteriji klasifikacije izloženosti u rizične skupine,
- 2) način utvrđivanja očekivanih kreditnih gubitaka koji proizlaze iz kreditnog rizika,
- 3) način provođenja umanjenja vrijednosti bilančnih stavki i rezerviranja za izvanbilančne stavke i
- 4) definicije adekvatnih instrumenata osiguranja izloženosti za potrebe utvrđivanja očekivanih budućih novčanih tokova.

4.2.3. Supervizorski izvještaji

Supervizorski izvještaji sastavljaju se na osnovi izvješća određenih Odlukom o statističkom i nadzornom izvješćivanju koja su dostavljena za relevantni datum (iznosi koji se odnose na stanja) ili relevantno razdoblje (iznosi koji se odnose na promjene), a u skladu s rokovima utvrđenima u Odluci o statističkom i nadzornom izvješćivanju i Odluci o supervizorskim izvještajima kreditnih institucija. Što se tiče izvještavanja o kreditnom riziku za potrebe supervizora, Hrvatska narodna banka uložila je velike napore kako zahtjevi za objavljivanjem sukladno Zakonu o kreditnim institucijama i pojedinim podzakonskim aktima ne bi bili u koliziji sa zahtjevima za objavljivanjem prema Međunarodnim standardima financijskog

⁵⁹ Broz Tominac, S. (2012) Utjecaj računovodstvenog okvira i naprednog internog sustava rangiranja za procjenu kreditnog rizika banaka. Disertacija, Zagreb EFZG.

⁶⁰ NN 114/2017 (22.11.2017.), Odluku o klasifikaciji izloženosti u rizične skupine i načinu utvrđivanja kreditnih gubitaka, raspoloživo na https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2017_11_114_2666.html

izvještavanja. Tako na primjer, u slučaju da su zahtjevi za objavama podataka veći prema Međunarodnim standardima financijskog izvještavanja u odnosu na zahtjeve Hrvatske narodne banke, smatra se da je banka udovoljila zahtjevima supervizora. Kada zahtjevi za objavama prema Hrvatskoj narodnoj banci prelaze zahtjeve računovodstvenih standarda, banka nužno mora objaviti dodatne podatke.⁶¹

Izvještavanje za potrebe supervizora (HNB-a) se bitno razlikuje od eksternog izvještavanja iz razloga što supervizor zadaje standardizirani format izvještavanja za sve banke dok kod eksternog izvještavanja svaka banka format izvještavanja prilagođava svojim procesima i načinima upravljanja te sama prepoznaje koje su financijske informacije bitne i materijalno značajne za izvještaje. Primjena naprednog IRB pristupa značajno utječe na računovodstveno praćenje i izvještavanje u bankama u smislu produbljivanja analitike, odnosno razine na kojoj se evidentiraju i prate poslovni događaji te u smislu nadogradnje baza računovodstvenih podataka kod informacija koje su potrebne za primjenu naprednog IRB pristupa.⁶²

Europska bankovna agencija (dalje, EBA) objavila je potkraj 2011. godine prijedlog tehničkog standarda primjene za nadzorno izvješćivanje kreditnih institucija. EBA je zadužena za donošenje regulatornih tehničkih standarda kao i tehničkih standarda primjene za kreditne institucije u Europskoj uniji. Posljedično bi se iste trebale na kreditne institucije u Hrvatskoj primjenjivati od trenutka njenog ulaska u Europsku uniju. Standard se sastoji od dva dijela i to dijela koji se odnosi na izvještavanje o kapitalnim zahtjevima i adekvatnost kapitala, a drugog na financijsko izvještavanje.⁶³

⁶¹ Narodne novine (2019) Odluka o supervizorskim izvještajima kreditnih institucija. Zagreb: Narodne novine d.d. (NN br. 41A/2014., 127/2014., 67/2015., 119/2015., 7/2017., 44/2017., 120/2017., 85/2018. i 47/2019.) str. 3.

⁶² Broz Tominac, S. (2012) Utjecaj računovodstvenog okvira i naprednog internog sustava rangiranja za procjenu kreditnog rizika banaka. Disertacija, Zagreb EFZG.

⁶³ Broz Tominac, S. (2012) Utjecaj računovodstvenog okvira i naprednog internog sustava rangiranja za procjenu kreditnog rizika banaka. Disertacija, Zagreb EFZG.

5. ZAKLJUČAK

Preduvjet kvalitetnog funkcioniranja svakog financijskog sustava je zdrav i stabilan bankarski sustav. Stabilnost i zdravlje ovisi o brojnim faktorima, pa se upravo iz tih razloga obavlja regulacija bankarskog sustava u svijetu kao i u Republici Hrvatskoj.

Europska komisija je u zakonodavnu proceduru uputila prijedlog Uredbe o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investicijska društva i Direktive o pristupanju djelatnosti kreditnih institucija i superviziji kreditnih institucija i investicijskih društava, s ciljem primjene Basela III je, u srpnju 2011., kojima nadomješta postojeći Basel II.

Nepovoljni trend u bankarskom sektoru nije moguće preokrenuti samo uz pomoć gospodarskog rasta. Stoga se, iako možda slabijim intenzitetom, kreditni rizik nastavlja kumulirati, dok je potražnja privatnog sektora za kreditima i dalje potisnuta, a banke više okrenute lokalnom poslovnom modelu koji podrazumijeva veće oslanjanje na domaće izvore financiranja. Rezultat navedenog je smanjenje imovine banaka, što uz porast imovine drugih financijskih posrednika, dovodi do nastavka pada udjela imovine banaka u financijskom sektoru kao i samog broja banaka.

Tržište karakterizira visok valutni i kreditni rizik a nepovoljne poslovne prilike nastavljaju se i bankovnim razduživanjem prema inozemstvu. Rješavanja pitanja problematičnih kredita sporo napreduje i zahtjeva sinergičnu akciju svih realizatora ekonomske politike.

Materijalno najznačajniji i najčešći rizik je u sektoru bankarstva je kreditni rizik. Njemu se izlažu financijski i nefinancijski subjekti jer je kreditni rizik po obuhvatu najkompleksniji. Potencijalni gubitak zbog neplaćanja, ne ispunjenja obveza ili kašnjenja plaćanja obveza dužnika zapravo predstavlja kreditni rizik odnosno potencijalni gubitak.

Da bi nastao gubitak od izloženosti kreditnom riziku, dužnik u pravilu treba doći u status neispunjavanja obveza. Zbog utjecaja međunarodnog kapitalnog standarda Basel II i europske Direktive o kapitalnim zahtjevima 48/2006, većina međunarodno aktivnih kreditnih institucija i kreditne institucije unutar EU primjenjuju narednu, tzv. Bazelsku definiciju statusa neispunjavanja obveza:

- kašnjenje u plaćanju druge ugovorne strane dolje od 90 dana po bilo kojoj materijalno značajnoj kreditnoj obvezi i/ili

- nije vjerojatno plaćanje; kreditna institucija smatra da druga ugovorna strana neće u cijelosti podmiriti svoje obveze.

Za praćenje kreditnog rizika potrebno je osigurati takav okvir koji će pokrivati kreditni rizik kojem je banka izložena, ali i biti fleksibilan u smislu promjena u poslovanju banaka.

LITERATURA

Knjige i članci:

1. Mishkin, F.S.; Eakins, S.G. (2005): Financijska tržišta i institucije. Mate, Zagreb
2. Grubišić, Z. (2008): Osnovi financijskih tržišta, Univerzitet Braća Karić, Beograd, str. 5.
3. Jurman A., Ulaganja sredstava hrvatskih banaka u vrijednosne papire, Zbornik radova Sveučilišta u Rijeci, Ekonomski fakultet, God. 23. Sv. 2, 2005., str. 314
4. Leko V., (2012.) Financijske institucije i tržišta, materijali za izučavanje, Ekonomski fakultet, Zagreb
5. Miletić I. (2008.) Nadzor banaka i stabilnost bankovnog sustava. Ekonomska istraživanja [online], Dostupno na:http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=59995 [29.02.2020.]
6. Brajović Bratanović, S., Greuning, van H. (2006) Analiza i upravljanje bankovnim rizicima: Pristupi za ocjenu organizacije funkcije upravljanja rizicima i izloženosti financijskom riziku. Zagreb: MATE.
7. Projekt - Izgradnja financijskih tržišta - dio Uvod u regulaciju, nadzor i analizu banaka - Ekonomski institut, Zagreb 1994., str. 60-61.
8. Miller, R.L. i VanHoose, D.; Moderni novac i bankarstvo, Mate d.o.o, Zagreb 1997. str. 253-254
9. Mr.sc.I.Živko (2006.): Kamatni rizik u bankarstvu – izvori i učinci Ekonomska istraživanja [online]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/16369> [29.02.2020.]
10. Madura, J.: Financial Markets and Institutions, 6th ed., Thomson - South-Western, Ohio, USA, 2002, str. 534-544.
11. J. Bessis: Risk Management in Banking, 2nd ed., John Wiley & Sons Ltd., New York, USA, 2001, str. 6-7.

12. Saunders, A. i Cornett, M. M. (2006.), *Financijska tržišta i institucije*, MASMEDIA, Zagreb.
13. van Greuning H. i Bratanović S. B. (2006.), *Analiza i upravljanje bankovnim rizicima - Pristupi za ocjenu organizacije upravljanja rizicima i izloženosti financijskoim riziku*, MATE d.o.o. Zagreb.
14. Broz Tominac, S. (2012) *Utjecaj računovodstvenog okvira i naprednog internog sustava rangiranja za procjenu kreditnog rizika banaka*. Disertacija, Zagreb EFZG.
15. Bessis, J. (2010.), *Risk Management in Banking*, third edition, John Wiley & Sons.
16. Liović, D. i Mijoč, I. (2015.): *Računovodstveni učinci reklasifikacije financijske imovine*, *Računovodstvo, revizija i financije*, broj 10.
17. Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever Mališ, S., Ježovita, A., Žager, L. (2017): *Analiza financijskih izvještaja*, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb
18. Lončar, J. (2015.): „Utjecaj primjene Basela III na bankarski sektor”, Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, str. 14.

Internetski izvori:

1. Službene stranice HNB-a Financijski sustav RH :http://old.hnb.hr/financijska_stabilnost/hfinancijka_sustav-1.htm pristupljeno (23.02.2020.)
2. HNB izvještaji C 02.00 (Provedbena uredba Komisije (EU) br. 680/2014 o utvrđivanju provedbenih tehničkih standarda o nadzornom izvješćivanju institucija u skladu s Uredbom (EU)br.575/2013).https://www.hnb.hr/documents/20182/378871/SP6-h-slike_30-62016.xlsx/58a99cdb-2c2e-4517-92c0-0e3c4b02f60f pristupljeno (08.04.2020.)
3. Zakon o kreditnim institucijama Zakon.hr NN 70/19 (2019) <https://www.zakon.hr/z/195/Zakon-o-kreditnim-institucijama> pristupljeno (16.03.2020.)
4. HNB (2020): Kreditne institucije, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/temeljnefunkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija>, (16.03.2020.)
5. Europska centralna banka, Nadzor banaka, dostupno na: https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/ssmexplained/html/stress_test_2018_FAQ.hr.html pristupljeno (18.03.2020.)
6. Basel Committee on Banking Supervision (September 2000.) Principles for the Management of Credit Risk: <http://www.bis.org/publ/bcbs75.pdf>
7. MRS 32, točka 11. (MSFI, Narodne novine br. 136/09., 08/10., 18/10. i 27/10.)
8. Narodne novine (2015): Zakon o računovodstvu, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 1493.
9. Odluka o klasifikaciji izloženosti u rizične skupine i načinu utvrđivanja kreditnih gubitaka (NN, br. 114/2017.) https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2017_11_114_2666.html (19.03.2020.)
10. Narodne novine (2009) Odluka o javnoj objavi bonitetnih zahtjeva kreditnih institucija. Zagreb: Narodne novine d.d. (NN br. 75/2009) čl. 16
11. Narodne novine (2019) Odluka o supervizorskim izvještajima kreditnih instruzicija. Zagreb: Narodne novine d.d. (NN br. 41A/2014., 127/2014., 67/2015., 119/2015., 7/2017., 44/2017., 120/2017., 85/2018. i 47/2019.)

12. Grebenar T. HNB istraživanja I-53: Bihevioralni model procjene vjerojatnosti nastanka događaja neispunjavanja obveza i rejting nefinancijskih poduzeća <https://www.hnb.hr/documents/20182/2259329/i-053.pdf/e77caf09-1f52-4773-88a5-b3d23d15a38c> (20.03.2020.)
13. Šarlija, N. (2008). Rizici u bankama, u: Šarlija, N.: Predavanja za kolegij Kreditna analiza, str.78, prema: Banka za međunarodna poravnanja. (2003). Overview of The New Basel Capital Accord, str.5. Dostupno na: http://www.efos.unios.hr/kreditna-analiza/wpcontent/uploads/sites/252/2013/04/4_rizici-u-bankama.doc.pdf
14. Odluka o upravljanju kamatnim rizikom u knjizi banke "Narodne novine", br. 75/2008. i 54/2013. dostupno na: <http://old.hnb.hr/propisi/odluke-nadzor-kontrola/2014/h-odluka-upravljanju-kamatnim-rizikom-knjizi-banke-41A-2014.pdf> pristupljeno (08.04.2020.)
15. HNB : Financijska stabilnost br. 15, srpanj 2015. dostupno na: <https://www.hnb.hr/documents/20182/520957/h-fs-15-2015.pdf> pristupljeno (08.04.2020.)

POPIS ILUSTRACIJA

Popis slika:

Slika 1. Podjela financijskog tržišta.....4

Slika 2. Struktura ukupne izloženosti banaka riziku, na dan 30. lipnja 2019.35

Popis tablica:

Tablica 1. Mjere koje banke mogu poduzeti za snižavanje izloženosti klijenata kamatnom riziku u Hrvatskoj.....36

ŽIVOTOPIS

Mia Ravlić rođena je 04-04-1997. godine u Zagrebu. Od 2003- 2011. pohađa osnovnu školu u Sesvetama. 2011. godine upisuje III. Ekonomsku školu koju završava četiri godine kasnije. 2015 godine. Upisuje integrirani studij 5+0 na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu. Paralelno radi na poslovima osiguranja u poduzeću Allianz d.d. te poslovima banaka u poduzeću RBA – Raiffeisenbank Hrvatska.

U posljednje dvije godine studiranja, nakon upisa na modul Računovodstvo i revizija - zapošljava u poduzećima s primarno računovodstvenim djelatnostima poput poduzeća Fiscalis te poduzeća Mazars u kojem je i sada dio Junior računovođa. Samostalna je korisnica engleskog jezika.